

tarih® çevresi

İki Aylık Tarih ve Kültür Dergisi

Prof. Dr. Haldun EROĞLU
ÖZEL SAYISI

KASIM-2022

www.tarihcevresi.com

ISSN: 1303-3876

**Osmanlı Monarşisinin Oluşumu
ve Muhalefet**

**Gelenekten Kanun'a:
İmparatorluğun Trajedisi**

**Araftaki Osmanlı Şehzadeleri,
Asi Mi? Yönetici Mi?**

**Tarihsel Süreçte
Diplomatik Rehinlik**

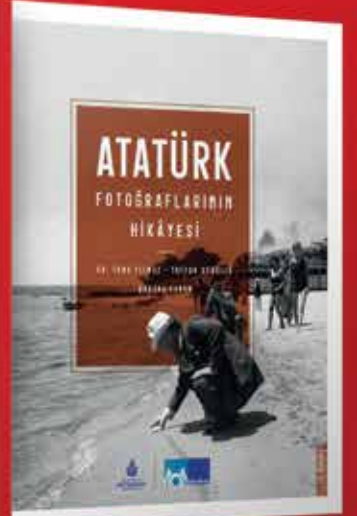
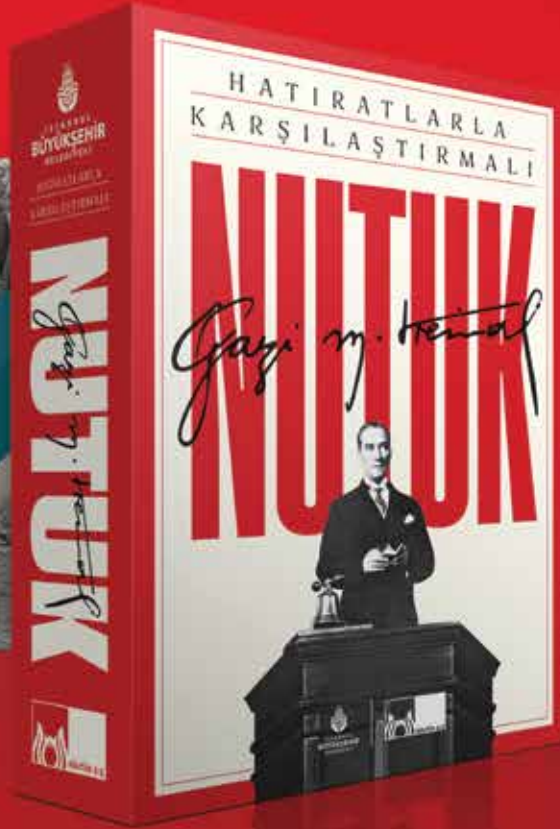
**Osmanlı Kuruluş Devrinde
Siyasal Evlilikler**

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne Katkıları İçin Teşekkür Ederiz.

İZİNDEYİZ...

1881-193∞

Dergiden;

Tarihe ışık tutacak bir kaynak mahiyetindeki dergimizin "Kasım Özel Sayısı"nda Prof. Dr. Haldun EROĞLU' nun Osmanlı Monarşisinin Oluşumu ve Muhalefet, Gelenekten Kanun'a: İmparatorluğun Trajedisi, Araftaki Osmanlı Şehzadeleri Asi Mi? Yönetici Mi?, Tarihsel Süreçte Diplomatik Rehinlik, Osmanlı Kuruluş Devrinde Siyasal Evlilikler, makaleleri ile karşınızdayız

Tarih Çevresi Dergisi

tarih evresi

Aylık Tarih ve Kültür Dergisi

Prof. Dr.
Haldun EROĞLU

ÖZEL SAYISI

KASIM-2022

Sahibi
MT PROMOSYON MATBAA

Yazı İşleri Müdürü
Ogün Nuri TAŐ

Yayın Yönetmeni
Nesim ŐEKER

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Nesim ŐEKER, Doç. Dr. Nurten KILIÇ,
Doç. Dr. Birsen BULMUŐ, Doç. Dr. Umut ÖZGÜR.

İrtibat
Tel: (0312) 256 74 92 - 0505 677 22 35
tarihdergisi@gmail.com

Bu dergi Hacettepe, Boėaziçi, Bilkent, ODTÜ niversitelerinde bulunan Doktorlar,
Doçentler ve Master ėrencileri tarafından iki ayda bir yayımlanır.
Dergiye gönderilen yazılar basılmaz ise istenmesi halinde iade edilir.
Dergide yayımlanan yazıların içeriğinden yazı sahipleri sorumludur.

Basım
MOOMELL REKLAM BASIM YAYIN
Tel: +90 (533) 978 42 84

İÇİNDEKİLER

Osmanlı Monarşisinin Oluşumu ve Muhalefet.....	6
Gelenekten Kanun'a: İmparatorluğun Trajedisi.....	15
Araftaki Osmanlı Şehzadeleri, Asi Mi? Yönetici Mi?.....	20
Tarihsel Süreçte Diplomatik Rehinlik.....	24
Osmanlı Kuruluş Devrinde Siyasal Evlilikler.....	27

OSMANLI MONARŞİSİNİN OLUŞUMU VE MUHALEFET*

Prof. Dr. Haldun EROĞLU

On dördüncü yüzyıl, Avrupa siyasal düzeninde otoritenin kalıtsal/soya dayalı haliyle bir kişide toplandığı, tek erklilik olarak da adlandırılan (<https://sozluk.gov.tr/>) monarşinin başlangıç çağıydı. Geç orta çağ Avrupa monarşilerinin güçlenmesinin temel nedeni, feodalitenin çözülmesi ve kilisenin etkinliğinin artmasıydı. (Arslaner-Eryücel, 2010, s. 10) Böylesine bir sonuçta, kilise kuramcılarının önemli rolü vardı ve bu yüzden Avrupa monarşilerinde inanç baskındı. (Lipson, 1973, s. 257-258) Başlangıçta yerel kuvvet olarak, krallığın güçlenmesine engel olan feodal düzen buna rağmen sınırların ortadan kalkmasına yol açmamıştı ve içlerinden hiçbiri krallık iddiasında bulunmamıştı. Kutsal ve görkemli krallık, tahtın varislerine ait kabul ediliyordu. (Touchard, 2015, s. 184-185) Ancak zamanla feodal güçler parçalandıkça gücü tek elde toplayan krallar, onlarla sarsıcı ve sert bir mücadeleye girdiler ve bundan zaferle çıktılar. Kilise gücünü de arkasına alan Avrupalı monarklar, ailelerini hanedanlığa dönüştürerek Fransız ihtilalinin yaratacağı yeni akıma kadar oldukça etkili oldular ve iktidarı ellerinde tuttular. Monarşilerin gelişmesine katkısı olan din adamlarının, kralları ve prensleri teşvik etmelerinin sonucunda, inanç: monarşinin iki ana temelinden biri haline gelmişti. Monarşiyle birlikte güçlenen Hristiyan din adamları; krallara, bilgelik, ihtiyat, adalet, yüce gönüllülük gibi vasıfları yüklemekten geri durmadılar. Kilisenin, monarklara verdikleri desteğin yanında monarşiyi ayakta tutan ikinci etken ise halkın itaati idi. Din adamları bunda da etkili oldular ve halkı, yönetime boyun eğmeye yönlendiren başat unsurlar arasında yer alarak başarı sağladılar. Kralların, peygamberler gibi, bazı hastalıkları iyileştirebilen tanrısal bir güce sahip olduğu varsayılmıştı. Kral her şeyin üstündeydi. O elindeki yetkiyle, bütün krallığın koruyucusuydu. Kurumları istediği gibi düzenleyebilirdi ve koyduğu kuralara herkes uymak zorundaydı. (Touchard, 2015, s. 187-189) Bu haliyle orta çağ Avrupa yönetim anlayışının vardığı yer mutlak monarşinin ta kendisiydi.

Hemen hemen aynı döneme denk gelen zaman diliminde Türkiye'nin batı ucunda ortaya çıkan yeni siyasal oluşum, monarşinin hâkim olmaya başladığı kıta Avrupa başta olmak üzere Akdeniz ve Karadeniz'i de kapsayan komşu coğrafyalarda bundan sonraki gelişmeleri belirleyecek bir güç olarak ortaya çıkmıştı. Kurucusuna izafeten Osmanoğulları olarak adlanacak yeni siyasal yapı, kendilerinden önce Türkiye'de siyasal hâkimiyeti elinde bulunduran Selçukoğullarının yıkılmasının yarattığı karmaşanın sebep olduğu belirsizliğe rağmen kısa sürede sağlam bir temele oturtulmuştu. Orta çağın geleneksel otoriter¹

*Bu yazı, Çelebi Dergisi, Sayı 5, (Ağustos 2021)'de yayımlanmıştır.

imparatorluk modeline uygun olarak şekillenen yeni siyasal oluşum, Türkiye'nin karmakarışık ortamında, başta askeri alanda olmak üzere, elde edilen başarıları dolayısıyla dikkat çekmişti. Görece kısa sayılabilecek zamanda, mekân, nüfus ve nüfuz bakımından sağlanan kazanımların birden çok sebebi vardı. Bunlar arasında en önemlisi, yukarıda tanımı yapılan ve siyasal otoritenin kalıtsal/soya dayalı haliyle bir kişide toplandığı monarşi yönetim biçiminin benimsenmiş olmasıydı. Aslında Osmanlı monarşisi, atalarının yönetsel açıdan güçlü ve merkezîyetçi siyasal yapısını örnek almıştı. Osmanlı monarşisinin benimsediği yönetim biçimi ile Avrupa'da gelişen mutlak monarşiler birbirinden farklı şartlarda gelişmiş olmasına rağmen inanç ve itaat esasları bakımından benzeşiyordu.

Selçukoğullarının dağılmasının yarattığı karmaşık ortamın kontolsüzlüğünden faydalanarak oluşan siyasal yapının temelini atan, Ertuğrul'un oğlu Osman'dı. İmparatorluğun kuruluş aşamasından itibaren ölen yöneticinin yerine geçecek olan kişiyi belirleme konusunda atalarının geleneksel mirası olan kalıtsal/soya bağlı/babadan oğula geçen ardıllık prensibi benimsendi. Ertuğrul'un ölümünden sonra aşiretin başına kimin geçeceği konusunda yaşanan belirsizlik, ilk zamanlarda bir tartışmaya dönüşmüştü. Tartışma, ölen yöneticinin yerine kardeşinin mi yoksa oğlunun mu geçeceği üzerine odaklanmıştı. Yöneticinin kim olacağı konusunda yapılan tercih, sonucu belirledi. Aşiretin ileri gelenleri, Osman'ı başlarında görmek istediklerini bildirdiler. Gerekçeleri, geleneksel izler taşıyan bir sebebe dayanıyordu. Ertuğrul'un oğlu olması sebebiyle yönetme hakkının babadan oğula aktarılması gerektiğini ileri sürdüler. Seçicilerin dayandığı gerekçe, ardıllarına bir kural olarak kalacak sonuçlar doğuracaktı. Osman ile amcası Dündar arasında, aşiretin başına geçme konusunda yaşanan rekabet, Osmanlıları, yönetimin babadan oğula geçtiği ve ailenin hanedanlığa dönüşeceği monarşiye teslim etmiş oldu. Söz konusu monarşi, belirli bir ailenin, dünyevi ve uhrevi kaynaklarla beslenen gücü sayesinde otoriteyi ele alıyor ve yönetimi altında yaşayan geniş kitlelerden mutlak itaat bekliyordu.

Doğu monarşilerinin en önemli sorunlarından biri meşruiyet meselesiydi. Zira, hanedan anlayışından beslenen otorite sahipliğinin esası, meşruiyete duyulan ihtiyaca dayanıyordu. Bu sorunu ortadan kaldırmamanın çaresi, hanedan ve onun başındaki kişinin kutsallaştırılmasında aranıyordu. Osmanlılar da böyle yaptılar ve aile ve başındaki lidere kutsallık atfederek onu otoritenin tek hakimi haline dönüştürdüler. Osmanlı monarşisi, aile ve lideri dokunulmaz kılmak için iki kaynağa başvurdu. İlki, İslam öncesi dönemden itibaren Kök Tanrı'dan alındığına inanılan kutsal egemenlik hakkıydı. (Donuk, 1979-1980, s. 51) Aslında çağdaşlarıyla kıyaslandığında Türklerdeki egemenlik sahipliği daha gerçekçi bir temele oturuyordu. Çin'de Göğün oğlu, eski İran'da ve Roma'da bizatihi Tanrı kabul edilen yönetici, Türklerde sadece Tanrı'dan kut almış kişi olarak görülüyordu. İkincisi, dinseldi. İslam öğretisinden beslenen bu inanişaya göre Tanrı, yönetme hakkını Osmanoğlu ailesine vermişti ve hanedanın başındaki kişi, Padişâhı Ruyı Zemin Zıllullahı Fil Arz/Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olarak kabul edilmişti. Osmanlı hâkimiyetinin temelinde yatan, hükümdarın ülkesini Tanrı adına ve Tanrı'nın adaletini tebaaya dağıttığı yönündeki görüşün kaynağı da buydu. Zira on dördüncü yüzyıl İslâm dünyasında hâkimiyetin Tanrı'nın lütuf ve inayeti ile bir kişide toplandığı, fiilen hâkimiyeti ele geçirmiş olan hanedan üyesinin de buna mazhar olduğu düşüncesi bunu doğruluyordu. Osmanlı hükümdarını meşrulaştırmayı amaç edinen bu anlayışın izleri, ilk Osmanlı kroniklerine, Tanrı tarafından mübarek bir şahsiyet vasıtasıyla Osman'a bağlanmış olduğu şeklinde yansımıştı. (Aşıkpaşazade, 2013, s. 5, Neşri, 1995, s. 9vd.) Osmanlı monarşisinin kutsallık esasının temel motivasyon aracı bu iki unsurdur.

¹Otorite tipleri için Münici Kapani, Politika Bilimine Giriş adlı kitabına bakılabilir.

Geleneksel ve uhrevi açıdan böylesine kutsal bir kişiliğe bürünen yöneticiye karşı ona tabi olan geniş halk kitlesine ise katıksız mutlak itaatten başka bir şey kalmıyordu.

Bahsedilen soyut kabullerin yanında bir aşiret olarak başlayarak hanedanlığa dönüşen Osmanlı monarşisinin oluşumuna dair somut girişimler de önemli rol oynamıştı. Bunlar arasında en önemlilerinden biri de, mücadele ettiği devletlerle ve toplumlarla kurulan akrabalık ilişkileriydi. Bu ilişki, aile üyelerinin yaptıkları siyasal evliliklerle gerçekleştiriliyordu. İzlenen yol zamanla bir devlet stratejisi halini almıştı. Bu yüzden Osmanlı aile üyeleri, on dördüncü yüzyılda Rumeli'nin güçlü Hristiyan hanedanlarının, on beşinci yüzyılda ise Anadolu'nun bölgesel güçleri olan Türk beylerinin kızlarıyla evleniyorlardı. Özellikle balkanlardaki güçlü Hristiyan hanedanlarla kurulan evlilik bağı, Osmanoğulları ailesini sağlam ve köklü bir hanedana dönüştüren etkenler arasında üst sıralarda yer almıştı. (Eroğlu, 2016a, s. 111-125)

Osman ile başlayan siyasal düzen, bir aşiret olarak varlık göstermiş, oğlu Orhan zamanındaki oluşturulan eğitim kurumlarıyla sistemin temelleri atılmış ve nihayet Murat (I) döneminde, profesyonel yöneticiler tarafından idare edilen birimlerin oluşturulmasıyla devletleşme sağlanmıştı. (Eroğlu, 2017, s. 15-54) Mehmet'e (II) gelinceye kadar devam eden devlet oluşumu, onun hükümdarlığında Kıta Avrupa monarşilerini örnek almaya başladı. Mehmet (II) zamanında hazırlanan Teşkilat Kanunnamesi Özcan, 1980-1981, s. 7-56, Halaçoğlu, 1996, s. 197-202) tam anlamıyla buna hizmet ediyordu. Aslında kanunname, saray protokol kuralları gibi görünse de, metnin içeriği, Osmanlı siyasal yapısını, Avrupa'nın mutlak monarşilerine benzer bir imparatorluk haline dönüştürme çabasının izlerini taşıyordu. Mehmet'in (II) hedefi, Avrupa monarşilerindeki gibi bir monarka dönüşerek güçlü ve tek hâkim bir iktidar sahipliği yaratmaktı. Osmanlı hükümdarının amacını doktrin haline getirme görevini, Mehmet'in (II) ölümünden sonra kaleme aldığı eseriyle, çağdaşı da olan Tursun, üstlendi. Tursun, eseriyle Osmanlı hükümdarının mutlaklığını meşrulaştırmaya çalıştı. Onun tanımladığı Osmanlı hükümdarına, halk kendini adamalıydı. Hükümdar, şerefli ve ulu olduğu için herkes ona itaat etmeliydi. (Tursun Bey, 1977, s. 10-34) Tursun'un, hükümdarı, yeryüzünde Tanrı'nın gölgesi olarak tanımlaması, Osmanlılar için ilk değildi. Mehmet'in (II) babası Murat (II) için Hüdavendigar, Peygamber'in izinden giden, İslam'ın, Müslümanların ve gazilerin en büyüğü, zeminin ve zamanın sultanı, iktidarın yeni sahibi, adaletin dağıtıcısı gibi unvan ve sıfatlarının yanında Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi de kullanılmıştı. (Bakır, 2008, s. 198, 417, 426, 533, 569, 586, 769 ve 784) Fakat Tursun'un yaptığı, otoriteyi tam anlamıyla ilahi temele oturtarak iktidar sahibini kutsallaştırmak açısından öncekilerden çok ilerideydi.

Hanedana ve onun başındaki yöneticiye itaati esas alan Osmanlı monarşisinin sürdürülebilirliği, ataerkil geleneğin izlerini taşıyan haliyle, hükümdarın oğulları üzerinden devam esasına dayanması, veraset konusundaki tartışmanın burada yoğunlaşmasını beraberinde getirdi. Türk monarşilerindeki veraset geleneği üzerinde yapılan farklı yorumlar, Osmanlılar için de geçerliydi. Tartışma, tahtın el değiştirmesi konusunda yasal bir çerçevenin oluşturul(a)mamış olmasında düğümlendi. Bir tarafta belirli bir kurala bağlı veraset geleneğinin bulunduğunu ileri sürenlerle öte yanda yeni yöneticinin kim olacağını tesadüflere bağlı olduğunu kabul edenler arasındaki farklılık, hem önceki Türk devletleri hem de Osmanlılardaki uygulamaya göz atınca daha açık bir hale gelir. Buna göre Osmanlı hükümdarlarının ölümünden sonra yerine geçen ardılın, yaşı en büyük oğlu olduğu gerçeği, konuyu biraz da olsa aydınlatmaya kapı aralar. Osmanlılardaki uygulamada ölen hükümdarın yerine büyük oğullarının

geçtiği ilkesi, (Eroğlu, 2019, s. 39-73) kaçınılmaz olarak bütün dikkatin adaylar üzerinde yoğunlaşmasını zorunlu kılmıştır. Monarşinin değişmez kuralı olarak hanedanlığın devamının erkek çocuklardan geçmesi kuralı, hükümdarı ister istemez birden fazla şehzadeye sahip olmaya itiyordu. Oysa çocuk sayısındaki fazlalık zamanla kaosa dönüşecekti. Zira hükümdarın çocuklarının tamamı iktidarı ele almak için harekete geçmeye başlamışlardı. Osmanlıların benimsediği monarşinin kurallarının kaçınılmaz sonu olan bu durum, Mehmet'in (II) kanunnamesinde yer alan kardeş katli maddesiyle giderilmeye çalışıldı. Mehmet'in (II) hedefi, başa geçenin, kardeşlerini öldürmelerini kanun haline getirerek, soruna bir anlamda çözüm bulmaktı. Oysa sonrasında yaşananlar, siyasal çalkantıları önlemek bir yana aksine daha da şiddetlenmesi gibi karmaşık bir durum doğurdu. Bunun ana sebebi, kanuna göre tahta çıkanın, diğerlerini öldürmesinin kural haline gelmesiyle hanedan üyelerinin yaşamlarını sürdürebilmek için iktidarı ele almaktan başka çarelerinin olmamasıydı.

İster geleneksel haliyle ister kanunlaşmış şekliyle olsun kardeş katli, ortaya çıkabilecek sorunları önleme çabası gibi görünse de istenilen sonuç hiçbir zaman elde edilemedi. Taht sahibinin, kardeşlerini ve akrabalarını öldürmeleri, taht hakkını kaybedenlerin hayatta kalmaları için başkaldırmalarını zorunlu kıldı. Sonrasının tarihsel olayları, sorunun çözüme kavuşturulamadığını ortaya koymuştu. Daha kanun koyucu Mehmet'in (II) ölümden sonra oğulları Cem ile Bayezit (II) arasındaki çekişme yaklaşık on beş yıl sürmüş, Bayezit'in (II) hayatının son zamanlarında ve ölümünden sonra oğulları arasındaki mücadele ise toplum ve devlet hayatı açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştu. İlerleyen zamanda Süleyman'ın (I) son yıllarında oğulları arasındaki iktidar kavgası, hem padişahın ruh sağlığını bozmuş hem de şehzadelerinden Bayezit'in, çocuklarıyla birlikte İran'a kaçmaları yüzünden devletlerarası bir sorun haline gelmesine yol açmıştı. Şehzadelerin öldürülmelerinin yarattığı en önemli sonuç, Osmanlı'da güçlü bir muhalefet geleneğinin doğması oldu.

Genel haliyle orta çağ monarşilerinde iktidar, temsilciler ve yöneticiler, onların destekçileri ve karşı çıkanlar olarak üçe ayrılıyordu. İktidarın, ilk ikisi bir araya gelince ortaya çıktığı kabul edilmişti. Bu bakımdan iktidar, ancak onu kabul edenler için geçerliydi. İktidarın içinde barındırdığı kuvvet, sadece onu destekleyenler açısından meşru görüldü. Söz edilen birliktelik, baştakine bağlılığı temsil ettiği ve temel anlaşma olduğu için buna uymayanlara muhalif denmişti. (Lipson, 1973, s. 86-87) Bu kavramsal çerçeve dikkate alındığında Osmanlılarda da, otoriteyi elinde bulunduran hanedan ve onun başındaki hükümdara dayalı monarşiyle yönetilen güçlü ve merkezi imparatorlukta, Arapç halefe kökünden bir isim olan ve sözlük karşılığı, uymama, başka türlü olma, muhaliflik, uygunsuzluk, aykırılık, düşmanlık; (Şemseddin Sami, 2011, s. 1005, Devellioğlu, 1988, s. 769) bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumu, aykırılık, karşı görüşte, tutumda olan kimseler topluluğu (Büyük Türkçe Sözlük, 1983, s. 847) manasına gelen muhalefet ve uymaz, karşıt, zıt, birinin aleyhinde bulunan, muvafakat etmeyen anlamında kullanılan muhaliflerden (Şemseddin Sami, 2011, s. 1005) söz etmek mümkündü. Aslında muhalefet; başlangıçtan itibaren siyasi bir kültür olarak insanların geçmişteki deneyimleri, beklentileri ve duyguları ile birlikte şahsi çıkarlarını da içeriyordu. Bu yüzden erken Osmanlı monarşisinde de, bu durum otoriteyi temsil eden taht etrafındaki kutuplaşmalar olarak değerlendirilmiş, makam peşinde koşanlar ile onların etrafında, köşe kapma çabasındaki alt tabakada yer alan kulların, entrika, hizip, birbirini karalama ve dedikodu şeklinde değerlendirilmişti. (Riedler, 2012, s. 13-21)

Oysa durum hiç de bu kadar basit değildi. Daha kuruluşundan itibaren güçlü bir merkezi otorite kurma çabasıyla oluşturulan Osmanlı monarşisinin ilk yarısında (1300-1600) kesintisiz devam eden ve yıkıcı sonuçlar doğuran sert muhalefet hep var oldu. Osmanlı monarşisinin en çok uğraştığı sorunlardan biri haline gelen muhalefeti üç başlık altında toplamak mümkündür. (Eroğlu, 2016b, 193-193)

1-Hanedan Üyelerinin Muhalefeti:

Tahta oturan hükümdar tarafından her ne olursa olsun öldürülecek olan ve bu yüzden iktidarı ele geçirip aynı zamanda canını kurtarmak derdine düşen hanedan üyelerinin kalkıştığı eylemler, Osmanlı monarşisindeki ana muhalefet hareketi olarak kendini gösterdi. Bu durumdan faydalanarak muhalif aile üyesini destekleyenler de vardı. Bunlar, hanedan üyesinin etrafında yer alarak kişisel çıkarlarını, onun iktidarında gören dışlanmış bürokratlar/yöneticiler ile Osmanlı monarşisinin düşmanı haline gelen Türkmenler ve Osmanlılara karşı üstünlük elde etmek isteyen diğer devletler olmak üzere üçe ayrılıyordu. Söz konusu türden muhalefete dair örnekler imparatorluğun ilk üç yüz yılında hep rastlanıldı. Daha kurucu Osman'ın, amcasıyla giriştiği mücadele bunun ilk örneğiydi. Ondan sonra Savcı'nın babası Murad'a (I), Şehzade Mustafa'nın ağabeyi Murat'a (II), Cem'in, ağabeyi Bayezid'e (II) sonrasında da kendi oğullarının yine Bayezid'e (II), kardeşleri ve yeğenlerinin Selim'e (I) son olarak da oğulları Mustafa ve Bayezid'in Süleyman'a (I) karşı kalkıştıkları eylemler, Osmanlı muhalefetinin örnekleri arasında yerini aldı. Osmanlı hükümdarına karşı girişilen bu eylemlerin en büyük destekçileri ise dışlanmış seçkinler, Türkmenler ve diğer devletler olmuştu. (Eroğlu, 2016b, s. 26vd) Özellikle rakip devletlerin, hanedan içinden çıkan muhalefete verdikleri yoğun ve etkili destek, çok dikkat çekiciydi. Amaçları kendine yakın bir adayın tahta geçmesini sağlamaktı. (Eroğlu, 2016a, s. 126-141)

2-Mevcut Hanedanlığı Ele Geçirmek İsteyenlerin Muhalefeti

Osmanlı monarşisinde, yetkiyi tek elde toplayan ve rakiplerine yaşama şansı tanımayan otoriteyi ele geçirerek, monark halini alanların yetkisindeki siyasal güce sahip olma arzusundan kaynaklanan ikinci tür muhalefet de kendini göstermeye başlamıştı. Bu tür muhalefetin varlığı hiç de azımsanmayacak bir takım sorunlar yumağını ortaya çıkarmaktaydı. Şeyh Bedreddin ve Şah Kulu ile somut hale bürünen kalkışmalar, dönemin en önemli toplumsal sorunlarına yol açma potansiyeli taşıyordu. Türkiye'de oluşturulan otoriteyi ele geçirmek için başlatılan inanç önderlerinin kalkıştıkları eylemler, sonunda büyük bir toplumsal muhalif harekete dönüşmek için taraftar toplamakta hiç de zorlanmamıştı. Bedreddin'in hareketinin kaynağı, merkezi otoritenin 1402 Ankara Savaşı ile yıkılmasından sonra iktidarın yeniden inşası sürecinde ortaya çıkan sosyo-ekonomik sorunlar ile merkez-çevre rekabetiydi. Yaşanılan toplumsal sorunlar, ona kısa sürede belki de kendisinin bile şaşıracağı kadar taraftar toplamasına fırsat sunmuştu. Bedreddin'in merkeze karşı muhalif çevrede görünen grupların temsilcisi olarak ortaya çıkması, onun yüzyılın sonunda yazılan ve hanedanın savunusunu esas alan Osmanlı kaynak yazarlarınca zındık ve asi olarak kabul edilmesine, (Döğüş, 2005, s. 2) sonraki yıllarda Osmanlılara karşı oluşturulan toplumsal muhalefetin de merkezi haline gelmesine yol açmıştı. (Eroğlu, 2016b, s. 77)

Inanç önderi olarak Bayezid'in (II) son zamanlarında Antalya'nın Korkuteli bölgesinde orta

ya çıkan Şahkulu'nun faaliyetleri de Osmanlı merkezi otoritesine karşı bir muhalif girişim olarak kendisine alan bulmuştu. Osmanlı kaynaklarında bu hareketin bir muhalif girişim olarak tanımlanması (Adâ'i-yi Şirazî, 2007, s. 34) iktidar ve muhalefet olarak ifade edilebilecek merkez ile çevre arasındaki çekişmenin ne denli önemli sonuçları beraberinde getirdiğini gözler önüne sermekteydi. (Eroğlu, 2016b, s. 134vd)) Şahkulu, Bayezid'in (II) öldüğü haberini alır almaz harekete geçerek Kütahya'ya kadar gelmiş, Osmanlı ordusuyla yaptığı savaşta Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşa'yı öldürmüş, hatta Bursa üzerine yürüme karar almıştı. Osmanlı merkezine karşı muhalif olan geniş kitleleri peşine katarak büyüyen bu hareket ancak Osmanlı hükümdarının ölmediğinin öğrenilmesi sonrasında yaşananlarla sonlanabilmişti. (Hoca Sadettin, 1979, c. 4, s. 45-47)

Osmanlı merkezi otoritesine karşı girişilen muhalefet, on altıncı yüzyılın ikinci yarısından sonra -Selim'in (II) hükümdarlığıyla birlikte- hanedan üyelerinin sancağa çıkma yönteminde köklü değişikliklerle birlikte farklı bir hal aldı. Bu tarihten sonra, muhalif olarak görülen hanedan üyelerinin girişimlerini önlemek için onları merkezde kontrol altında tutmaya başladılar. Bundan sonra artık Osmanlı muhalefeti, aile üyesinin önderliğinde yürütülen girişimler olarak değil, yeni hanedanlıklar kurma çabası olarak kendini göstermeye başladı.

3-Yeni Bir Hanedanlık Kurmaya Kalkışanların Muhalefeti

Türlü sebeplerle Osmanlı monarşisinin otoritesinin zayıflamaya başlaması, taşrada yeni tür muhalif eylemlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Özellikle merkezi otoritenin zayıflaması, taşranın kontrolünü zorlaştırmıştı. Bir dönem imparatorluğun resmi görevlisi olan ama zamanla askeri, ekonomik ve çevre bakımından uygun zemin bulan baskın karakterler, Osmanlı monarşisine karşı gelmeye başladılar. Buna dair ilk örnek, on altıncı yüzyılın ikinci yarısında Bosna'da ortaya çıktı. Melami şeyhi Hamza Bali 1557 yılında etrafına saray mensuplarından, yeniçerilerden ve devlet ricalinden topladığı önemli sayıdaki müridi ile kendi iktidarını kurma girişimlerine başladı. Kendisine, müritlerinin sultan diye hitap etmesini istedi. Ancak o henüz Osmanlı monarşisine karşı gelecek güce ulaşamadığının farkında değildi. Sonu, Ebussuud'un fetvasına dayanarak Süleymaniye'deki Deveoğlu çeşmesinin önünde 1573'de idam edilmek oldu. (Azamat, 1997, s. 503-504) Yaklaşık on beş yıl süren Osmanlı karşıtı eylemleri ölümünden sonra da devam edecek kadar kök salmıştı. Taraftarları uzunca bir süre varlıklarını sürdürdüler. Hatta 1605 yılında, İstanbul kaymakamı Sarıkcı Mustafa Paşa da, Hamza taraftarlarının safına geçmişti. (Naima, 2007, c. I, s. 288)

Öte yandan Kara Yazıcızade Abdülhalim adlı Celali'nin başlattığı muhalefet de Osmanlı monarşisine bir başkaldırıydı. Hükümdarlığını bile ilan etmiş, Halim Şah Muzaffer Bada ibareli tuğra çekerek kendine veziriazam tayin etmiş, asker yazmış, solak, yeniçeri, acemi oğlanı, çavuş, çarşnigir, bölük halkı, kadı gibi devlet görevlileri atamıştı. Osmanlı kaynakları ondan, idraksiz Türkler ile sapkın Kürtleri etrafında toplayan sekban bölükbaşı asi (Naima, c. I, s. 163, Selaniki, c. II, s. 816) olarak bahsederek önemsiz gösterme gayretine girişmişlerdi. Ancak Osmanlı monarşisi, hanedanlık kurma hayaliyle hareket eden Kara Yazıcızade'nin de üstesinden gelmeyi başardı. Uzun soluklu bir mücadeleden sonra Bağdat valisi Hasan Paşa tarafından 1601 yılında yenilgiye uğratılan Karayazıcızade, kaçtığı Canik dağlarına yok olup gitti. (Naima, c. I, s. 206-207)

Sonuç olarak, orta çağlara özgün bir siyasal yapı olarak kurulan Osmanoğulları, hanedan merkezli bir monarşi olarak gelişti. Osmanlı monarşisinin kuruluşu Osman'la birlikte başlayıp sonraki yöneticiler tarafından geliştirilirken, Kıta Avrupa örneklerindeki mutlak monarşi haline dönüşmesinin asıl mimarı, Mehmet (II) oldu. Gücü merkezde ve yönetici ailenin başındaki liderde toplayan mutlak otoriter yapı, hükümdarın oğlu üzerinden sürdürüldü. Ailenin hanedanlığa dönüşmesinin en önemli aracı, dönemin diğer güçlü Hristiyan ailelerinin kızlarıyla yapılan evliliklerdi. Böylece Osmanlı ailesi etkili bir hanedanlık haline gelerek dönemin en önemli monarşilerinden biri oldu. Monarşi güçlendikçe, yönetme erkine ortaklık iddialarının çoğalması kaçınılmazdı. Artan taliplilerin etkinliğini daha başından kırmak isteyen Osmanlı otoritesi, yeni hükümdarın elini rahatlatmak için, kendisine rakip olan aile üyelerinin ortadan kaldırılması için öldürülmelerini yasal hale getirdi. Kardeş katli olarak adlandırılan kuralın doğurduğu kaçınılmaz son, iktidar ortaklığını önleme adına yapılmasına rağmen rekabeti daha da arttırması oldu. Hanedan üyelerinin muhalefetine, dışlanmış bürokratlar, merkezden uzak kalan Türkmenler ve rakip dış devletler destek vermeye başlayınca, azalması düşünülen aykırı eylemler daha da alevlendi. Bunu önlemeye yönelik mücadelelerle geçen üç yüzyıl sonunda yönetici olma hakkı, hanedanın en büyük erkeğe geçtiği Ekber-i Erşed kuralının benimsenmesine yol açtı. Böylece yeni bir hükümdar tahta çıktığında, diğerlerinin öldürülmesinin yaratacağı kaosu ortadan kaldırılması hedeflenmiş ve bu da birkaç istisna dışında (Eroğlu, 2016a, s. 80) başarılı olmuştu. 1617 yılında Ahmet'in (I) ölümünden sonra uygulamaya konulan yeni kurala göre artık Osmanlı monarşisinin başına yönetici olarak hükümdarın oğlu değil, hanedana üye olan en büyük erkeğin geçmesi yolu tercih edildi. Ancak bu uygulamadan sonra da, yetkin olmayan, tecrübesiz, silik karakterli, söz dinletemeyen ve yetki kullanamayan hükümdar örnekleri, Osmanlı monarşisinin baş etmek zorunda kaldığı yeni bir sorun olarak sonraki dönemde kendini gösterdi.

KAYNAKÇA

- Adâ'i-yi Şirazî, (2007). Selimname, (Hazırlayan Abdüsselam Bilgen), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Arslaner Nazan-Ertuğrul Eryücel, (2011). “Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri” Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
- Aşıkpaşazade, (2013). Aşıkpaşazade Tarihi, (Hazırlayan Necdet Öztürk), İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Azamat, Nihat, (1997). “Hamza Balı”, Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, c. 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Bakır, Abdullah, (2008). Yazıcızade Ali'nin Selçuknâme İsimli Eserinin Edisyon Kritiği, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul
- Büyük Türkçe Sözlük, (1983). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Devellioğlu, Ferit, (1988). Osmanlıca Türkçe Sözlük, Ankara: Aydın Yayınevi
- Donuk Abdülkadir (1979-1980). “Türk Devletinde Hâkimiyet Anlayışı” İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 10-11, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Döğüş, Selahattin, (2005)“Şeyh Bedreddin ve Rumeli Gazileri”, OTAM, Sayı 18, Ankara: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları
- Eroğlu, Haldun, (2016a). Osmanlılar Devlet ve Hâkimiyet, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Eroğlu, Haldun, (2016b). Osmanlı'da Muhalefet, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Eroğlu, Haldun, (2017). Osmanlılar Yönetim ve Strateji, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Eroğlu, Haldun, (2019). Padişahın Oğulları, Ankara: Berikan Yayınları
- Halaçoğlu, Yusuf, (1996). Osmanlılarda Devlet Teşkilatı Sosyal Yapı, Ankara: Türk tarih Kurumu Yayınları
- Hoca Saadettin, (1979). Tacü't-Tevarih, (Sadeleştiren İsmet Parmaksızoğlu), c. 4, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
<https://sozluk.gov.tr/>
- Kapani, Münci, (1983). Politika Bilimine Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

Lipson, Leslie, (1973), Politika Biliminin Temel Sorunları, (Çev. Tuncer Karamustafaoğlu), Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

Mehmet Neşri, (1995). Kitab-ı Cihan-Nümâ, (Yayımlayanlar Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları

Naima Mustafa Efendi, (2007). Tarih-i Naima, (Hazırlayan Mehmet İpşirli), c. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Özcan, Abdülkadir, (1980-1981). “Fatih’in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem İçin Kardeş Katli Meselesi”, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, c. 33, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları

Riedler, Florian, (2012). Osmanlı İmparatorluğu’nda Muhalefet ve Meşruiyet, Siyasi Kültür ve Komplotu, (Çeviren Azize Çakır), İstanbul: Picus Yayınları

Selanikî Mustafa Efendi, (1999). Tarih-i Selanikî, (971-1003/1563-1565), c. II, (Hazırlayan Mehmet İpşirli), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Şemseddin Sami, (2011). Kâmus-ı Türkî, (Hazırlayanlar Raşit Gündoğdu ve Diğerleri), İstanbul: İdeal Kültür Yayınları

Touchard, Jean, (2015). Siyasal Düşünceler Tarihi, (Türkçesi İsmail Yerguz), İstanbul: Isık Yayınları

Tursun Bey, (1977). Tarih-i Ebu'l- Feth, (Hazırlayan Mertol Tulum), İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları

Gelenekten Kanun'a: İmparatorluğun Trajedisi*

Orta zamanlarda kuvvetle elde edilen otoritenin, kalıtsal/soya dayalı haliyle tek kişide toplandığı, tek erklilik olarak da adlandırılan monarşi, on dördüncü yüzyılın başında kurulan Osmanlı İmparatorluğunun benimsediği yönetim sistemiydi. Osman'ın kurucusu olduğu yeni siyasal yapı, Selçuklu otoritesinin yıkılışının sebep olduğu karmakarışık ortamda ortaya çıktı. İslam öncesinden Selçuklulara aktarılan geleneksel imparatorluk modeline göre şekillenen Osmanlı monarşisi, on dördüncü yüzyılın başındaki kaotik ortamda, siyasal, sosyal, askeri ve ekonomik alanlarda kısa sürede şaşılması başarı elde etmişti. İmparatorluğun böylesine muhterale bir zamanda ve ortamda mekân, nüfus ve nüfuz açısından kısa sürede önemli kazanımlar elde etmesinde, hemen hemen aynı zaman diliminde Avrupa'da da gelişme gösteren mutlak monarşiye dayalı siyasal sistemi benimsenmiş olması önemli rol oynamıştı. Osmanlı İmparatorluğunun monarşiyi benimsemesine yol açan sebeplerinden biri, Ertuğrul'un ölümünden sonra yerine geçecek olan kişiyi belirleme konusunda, atalarının geleneksel mirasına sadık kalınmasıydı. Babadan oğula geçen ardıllık prensibi, mihenk taşı oldu. Ertuğrul'un ölümünden sonra ardıllıkla ilgili yaşanan tartışma sonucunda tercih; yaşı ileri olduğu için kardeşi Dündar'ın değil, oğlu olması sebebiyle Osman'ın seçilmesi oldu. Aşiretin ileri gelenlerinin tercihi, Osmanlı monarşisinde, babadan oğula aktarılan bir geleneğin oluşmasına zemin hazırladı. Amcası Dündar ile yeğeni Osman arasındaki rekabetin sonucunda varılan yer, aynı zamanda ailenin hanedanlığa dönüşümüne de kapı araladı. Osman'ın aşiretin başına geçmesi, Dündar'ın hırslarını sonlandırmamıştı. Otoriteyi elde eden yeğenine karşı iktidar hırsına yenilen Dündar'ın öldürülmesi, varlığının Osman için tehdit oluşturmamasından kaynaklanıyordu. Dündar'ın öldürülmesi, bundan sonrası için hanedan üyelerinin katledilmelerine imkân veren bir geleneğin yerleşmesine de sebep olacaktı.

Osman'ın ölümünden sonra başa geçen Orhan'ın herhangi bir akrabasını öldürmemesi, konunun kapandığı anlamına geldiğini sananları yanıltacaktı. Zira ondan sonra yönetimi devralmasına kesin gözüyle bakılan oğlu Süleyman'ın, Rumeli'deki beklenmedik ölümü, Murat'ın (I) önünü açtığında, henüz ona muhalefet edecek yaşta bir kardeşinin olmaması yeni liderin elini rahatlatmıştı. Murat'ın (I) başa geçmesinden sonra büyüyen çocuklarını, devlet teşkilatında görevlendirmeye başlayıp, büyük oğlu Bayezid'i Germiyanolu topraklarına, ortanca oğlu Yakup'u Karası vilayetine ve küçük oğlu Savcı'yı Bursa muhafızlığına bırakarak Rumeli'ye sefere çıkması yeni gelişmelere sahne oldu. Merkezde görevlendirilen Savcı, "gençlik heyecanına kapılarak", tahta geçmek için isyan etti. Yakınlarının ve bazı beylerin kışkırtmasıyla, Doğu Roma İmparatoru'nun oğlu Andronikos ile anlaşarak kalkıştığı eylem, aslında Murat'a (I) kendi çevresinden itiraz olduğunun da bir göstergesiydi. Savcı o kadar ileri gitti ki, babasının yokluğunda onun otağına oturarak, devlet malını kendini destekleyenler arasında bölüştürdü. Hâkimiyet alameti olarak adına hutbe okutup, para bastırarak, hükümdar gibi hareket etti. Oğlunun girişimi, Murat'ı (I) harekete geçirmek için fazlasıyla yeterliydi. Edirne'den Bursa'ya gelirken, isyandan habersiz olduğu izlenimi vermeye çalıştı. Biga çevresinde büyük bir süre avı düzenleme bahanesi ile oğlunu çağırdı ve bu sorunu sessizce halletme yolunu denedi. Olacakları sezen Savcı'nın - ki bunda yanında yer alan destekçilerinin de etkisi vardı - davete icabet etmemesinin ötesinde, savaş hazırlığına girişmesi, meselenin sanıldığığının aksine oldukça ciddi sorunlar doğuracağını gösteriyordu.

* Bu yazı, Aktüel Tarih Dergisi Mart 2022 sayısında Şehzade Katliamının Arka Planı başlığıyla yayımlanmıştır.

Savcı'nın kalkıştığı hamle, henüz aşiretten devlete geçme aşamasındaki Osmanlılar için tam anlamıyla bir aile içi çatışmaydı. Baba ile oğul, Kite'de karşı karşıya geldi. Yapılan savaşta ordusu dağılan Savcı'nın yakalanması ve suçunu kabul etmesini salık veren tavsiyelere kulak tıkamaması, destek verenlerin gücüne olan inancıyla ilgiliydi. Hatta babasına sert sözlerle karşılık verme cesaretini bile kendinde bulabildi. Ne de olsa oğluydu ve kuvvetle muhtemel kendisini affedeceğini düşünüyordu. Ancak sonuç hiç de tahmin ettiği gibi olmadı. Genç muhalifin, önce gözlerine mil çekilerek kör edilmesi, sonra oğlunu kışkırtanlar ortadan kaldırdıktan sonra öldürmesi, Osmanlılar açısından muhalif oğul ile babanın çekişmesi değil, aynı zamanda Dünder'ın hayatına son verilmesiyle başlayan aile içi katlin gelenekselleşerek kanıksanması anlamını taşıyordu.

Savcı'nın isyanı, Orhan döneminde başlayıp Murat (I) ile devam eden ve hükümdarın uç bölgede ordularıyla savaş yaptığı sırada, kardeş ya da oğullarından birini merkezde bırakıp idari işlerden sorumlu tutma geleneğini de askıya aldırılmıştı. Öte yandan yaşananlar, şehzadelerin tecrübe ve birikimlerini arttırmak amacıyla sancaklara çıkarılmaları uygulamasında, Doğu Roma imparatorlarının ve fethedilen bölgelerin Hristiyan bölgesel güçlerin, Osmanlı akınlarına engel olmak için başvuracakları kışkırtıcı eylemlerini önlemek adına Rumeli'nin istisna tutulmasına yol açmıştı.

Osmanlı siyasal yapısı, aşiret düzeninden devlet sistemine Murat (I) zamanında geçmişti. Onun Rumeli'de sınırları genişletmesi, başta Sırlar olmak üzere rakip balkan devletçiklerini rahatsız etmiş, topluca saldırıya geçmelerine yol açmıştı. Sırp, Bosna, Macar, Eflak, Arnavut, Leh ve Çek kuvvetlerinden oluşan orduya karşı Murat (I) harekete geçti. Kosova'da gerçekleşen savaşa (1389) iki oğlu Bayezid ve Yakup'u da çağırmıştı. Osmanlı ordusunun sağ kolunda, Saruca Paşa ve Sübaşı olarak Evrenos Gazi ile birlikte Bayezid, sol kolunda ise Koca Balaban Bey ve Sübaşı olarak Eyne ile birlikte Yakup görevlendirilmişti.

Yapılan savaş, Murat'ın lehine sonuçlansa da savaş meydanında yaşanan acı gelişme, Osmanlı siyasal tarihinde yepyeni bir dönemi başlatacaktı. Ölümcül vuruşmadan sonra savaş meydanını gezen Murat (I), Müslüman olacağını söyleyip yaklaşmak isteyen Miloş Obiliç (veya Kobiliç) adlı Sırlının saldırısına uğradı. Murat'ın (I) yaralı haliyle otağına taşınması, aslında Osmanlı siyasal hayatında olası iç çekişmenin önüne geçme zorunluluğunu doğurmuştu. Hükümdarın beklenmedik ölümü- bir Katalan kaynağı, Bayezid'in babasını öldürdüğünü kaydeden- ileri gelen yöneticileri, ordunun sağ ve sol kolunda komutanlık yapan Bayezid ile kardeşi Yakup arasında bir tercihe zorladı.

Murat'ın (I) hayatını kaybetmesi ve Bayezid'in nasıl başa geçtiği üzerine yapılan tartışmalar bir yana, Esasında Osmanlı hanedan üyelerinin birbirlerini öldürmeleri açısından asıl trajedi, söz konusu geleneğin bundan sonra alacağı şekilde ilgili olmasıydı. Bayezid, seçkinlerin itaat etmelerine dair geleneksel biat töreniyle iktidarını ilan edince, kardeş katli konusunda yeni bir dönemin başlangıcı olacak adımı atmakta hiç beis görmedi. İlk işi, savaş meydanında gösterdiği üstün başarılar ve askeri kabiliyet dolayısıyla askerin gönlünde yer edinen kardeşi Yakup'a, babasının ağzından kendisini çağırdığı bilgisini göndermek oldu. Olanlardan habersiz çağrıya cevap veren Yakup, otağın önüne geldiğinde boğduruldu. Bu trajedinin içindeki trajedi ise savaş boyunca yanında yer alan Eyne Bey ve Ali Paşa'nın, Yakup'un boğulmasına ses çıkaramayıp, Bayezid'e (I) biat etmek zorunda kalmalarıydı.

Yakup'un hayatına son verilmesindeki gerekçenin, "Fitne öldürmekten daha zararlıdır" manasına gelen Bakara 191 "ve'l fitnetü eşeddü mile'l-katl" ve yine Bakara 217 "ve'l fitnetü ekberu mile'l-katl" ayetlerine dayandırılması, sonraki yüzyıllarda yaşanan olaylara yapılacak itirazların önünü kesmeye yönelik dönemin doktrinerlerinin geliştirdikleri teo-politik bir ön almaydı. Anlaşıldığı kadarıyla meselenin siyasal yönü, Yakup'tan kaynaklanabilecek huzursuzluğu önlemek adına saltanat varislerinin çoğalmasının memleket ve halkın düzenine zarar vermesinin sınanmış olduğuydu. Bu iddianın ispatı için Yakup'un babasının ölüm haberini aldığı ve ağabeyinin hükümdar seçilmesinden hoşnut olmayıp, emrindeki askerleri Bayezid'e (I) karşı isyana kışkırtarak suikast girişiminde bulunacağı yalanına dahi başvurulmuştu.

Esasında Yakup'un öldürülmesi, o ana kadar kardeşlerin birbirlerine danışıp saygı göstermiş olmalarına rağmen, Dündar ve Savcı'nın ortadan kaldırılmasının hazin mirasına sarılarak gerçekleştirilen, iktidar mücadelesinin doğal bir sonucuydu. Kardeşinin boğdurulması karşısında Bayezid'in pişmanlık duyduğuna dair görüşlerin doğruluğu bir yana, hayata gözlerini yuman Murat'ın (I) saltanat otağının dar muhitinde yaşananlar, Osmanlılarda kardeş katlini trajik bir gelenek halini büründürecekti.

Bayezid'in kardeşini öldürülmesine yol açan çekişme, aslında Osmanlı merkezi otoritesi ile ona muhalif bir muhitin oluşmasını meşrulaştıran yeni bir dönemin başlangıcı da olacaktı. Bundan sonra artık Gökte tek Tanrı, yerde tek hükümdar olarak formüle edilebilecek bir iktidar anlayışından bahsetmek mümkündü. Nitekim, Bayezid'in (I) devlet organizasyonu etrafında kenetlenmiş gruplar üzerinde otorite kurmak için kardeşini öldürmekten kaçınmaması, sonrası için kardeş katlinin kanunlaşarak resmiyet kazanmasında başat rolü oynayacaktı. Kardeş katli meselesi, belki kısa vadede etkili ve sorun çözücü bir hamle gibi görünse de, zamanla sadece hanedan içi çekişme değil, aynı zamanda merkezi otorite ile tebaanın bir kısmının da dahil olduğu, devre dışı kalmış bürokratik sınıf ve rakip devletlerin desteklediği muhalef hanedan üyelerinden oluşan siyasal muhalefetin meşrulaşmasına da zemin hazırlamıştı.

Buna dair ilk izler, bu geleneğin yerleşmesinin baş aktörü olan Bayezid'in (I) ölümünden sonra yaşanan olaylarda kendini gösterdi. 1402 Ankara Savaşı ve Bayezid'in trajik ölümü, henüz kurulan Osmanlı Devleti'nin yıkılışı anlamına gelen ve Fetret Devri olarak bilinen sürecin yaşanmasına, sonrasında kardeşlerin birbirlerini öldürmesine sebep oldu. Savaşta hazır bulunan çocuklarının, alınan ilk darbeden sonra çatışma bütün şiddetiyle devam ederken babalarını terk etmeleri, Neşri tarafından Solak Karaca adlı adamının ağzından; "Hay Bâyezit ol güvendiğin oğulların seni böyle görüb beylik belasına düşüb kaçdılar. Ya ol sancağın beğleri dahi kani? Ne gökçek yoldaşluk itdiler? Akçayı harc itmeğin kıyamazdun hazineye koyub oğullarım riskudur dirdin" şeklinde dramatize edilmişti.

Neşrinin trajik tanımlamasıyla şehzadelerin savaş meydanından kaçmalarında, yanlarında yer alan ileri gelenlerin etkisi vardı. Ali Paşa, Eyne Bey ve Hasan Ağa'nın, kaçmasını tavsiye ettikleri Süleyman'ın Edirne'de tahta çıkmasına yardımcı olmalarındaki amaçları, kendi ikballeriydi. Doğu Roma İmparatoru ile dostluk kurmanın yolunu arayan Süleyman, bir yandan da babasını beyhude çabıyla kurtarmaya çalışmış, ancak sonuç alamamıştı. Süleyman'ın başını eğlenceye düşkünlüğü yedi. Bu fırsatı kaçırmayan kardeşi Musa, Süleyman'ı bertaraf etti. İşin ilginç, Süleyman'ın kaçışından sonra sığındığı köylüler tarafından ona yapılan eziyete, Musa'nın tepki göstermesi ve herkesi evine gönderdikten

sonra bütün köyü ateşe vermesiydi. Musa'nın, Süleyman'a yaptığını bu kez kardeşi Mehmet, Musa'yı öldürerek tekrarlayacak, baba diye hitap ettiği Doğu Roma İmparatoru'nun desteğiyle Osmanlı tahtına oturacaktı.

Kanlı çatışmalarla sona eren politik çekişmelerden kazançlı çıkan Mehmet'in ömrü sona erdiğinde henüz tahta yeni çıkan Murat'ın (II) ilk tecrübesi, kendisini Bayezid'in oğlu olarak gösteren Düzmece Mustafa'nın muhalefeti ile yüzleşmek oldu. Murat (II), Düzmece Mustafa meselesini büyük uğraşlardan sonra halledince bu kez kardeşi Mustafa'yı ortadan kaldırmak zorunda kaldı. Mustafa'nın lalası Şarabdar İlyas, Doğu Roma İmparatoru, Germiyanoglu ve Karamanoğlu'nun kışkırtmasıyla ağabeyine karşı ayaklanması, şehzadenin sonunu hazırlarken, kardeş katlinin yasalaşmasına giden sürecin taşlarını da döşemiş oldu. Lala Şarabdar İlyas'ın ihanetiyle ağabeyine teslim edilen Mustafa, Mezid tarafından boğduruldu. Murat'ın küçük kardeşini ortadan kaldırma trajedisi, Mezid'i her gördüğünde 'sen benim kanlımsın' diye hitap etmesine ve onu görmeye daha fazla dayanamaması yüzünden öldürtmesine yol açtı.

Murat'ın (II) hayata gözlerini yummasıyla tahta çıkan Mehmet (II) için şimdilik ilk sorun babasının ölmeden hemen önce sahip olduğu ve genç yaşta kaybettiği büyük oğluna izafeten Ahmet adını verdiği küçük bir kardeşinin olmasıydı. Mehmet (II) tahta geçtiğinde henüz sekiz aylık olan Şehzade Ahmet'i boğdurarak, kardeş katli geleneğini devam ettirdi. Bu tür ölümler için başvurulan "nizam-ı âlem için" ibaresi, Küçük Ahmet için de sıklıkla kullanıldı.

Ancak Mehmet (II) için asıl tehlike, Doğu Roma başkentinde uzun süredir rehin olan Mehmet'in (I) oğlu Orhan idi. Daha Karamanoğlu İbrahim'in üzerine gitmeye karar verdiği sırada Doğu Roma İmparatoru Konstantin'in gönderdiği elçiler, rehin şehzadenin masrafları için yapılan ödemelerin artırılmasını, aksi takdirde Rumeli'ye çıkarılacağını bildirince, genç hükümdarın dostça davranmaktan başka yapacak bir şeyi yoktu. İmparatorla yapılan antlaşmaya sadık kalacağına dair söz vererek elçilerinin isteği doğrultusunda rehin akrabasına Karasu Vadisi gelirlerinden üç yüz bin akçe ödenmesini emretti. Ancak sefer dönüşünde bu kararından vazgeçti.

İstanbul'un Fethi (1453) sırasında Doğu Roma ordusunda komutanlık yapan Orhan, hizmetindeki Türklerden oluşan yaklaşık altı yüz kişilik birlikle, Kumkapı'dan Samatya'ya kadar olan bölgeyi korumakla görevlendirilmişti. Şehrin düşüşünden sonra elbise değiştirerek kaçmaya çalışarak bir gemiye binmiş, hayatının başışlanması garantisıyla gemi kaptanına sığınmıştı. Ancak bir esirin ispiyonuyla yakalanınca Mehmet'in (II) gazabına uğramaktan kurtulamamıştı.

İstanbul'un Fethi'ne kadar yaşanan ve Osman'ın amcasını, Murat'ın oğlu Savcı'yı öldürmesiyle başlayan ancak Bayezid'in (I) kardeşi Yakup'u boğdurmasıyla geleneksel hale gelen kardeş katli meselesi, Fetret Dönemi'nde kardeşlerin birbirlerini ortadan kaldırması ve nihayet Mehmet'in (II) küçük kardeşi ile İstanbul'da rehin Orhan'ı öldürmesiyle doruğa ulaşmıştı. Hanedan üyelerinin ortadan kaldırılması, esasında tam da hâkimiyetin sağlanması ve otoritenin kurulmasına engel oluşturduğu düşüncesinin eseri idi. Bunlara, bir de Mehmet'in (II) daha 1444-1446 yılları arasında, babası hayatta iken tahtı kendisine bıraktığı zaman, Veziriazam Çandarlı Halil ile yaşadığı sorunlar, Balkanlarda yeni ve çocuk yaşta bir hükümdara karşı oluşturulan ittifak sonrasında Murat'ın (II) tahta davet

edilmesiyle sonuçlanan olaylar sebebiyle yaşadığı otorite kurma zaafiyeti de eklendi. Keza, Mehmet (II) ilk saltanat döneminde, hanedan mensubu birinin hayatta olmasının sıkıntılarını bizatihi tecrübe etmiş, bir müddeinin bulunmasının sonuçlarını en iyi bilenlerden biri olmuştu. Yöneticiliği boyunca sağladığı görece istikrar sonrasında hayatının son senelerinde hazırladığı Kanunnamesine (Kanunname-i Âl-i Osman/Teşkilat Kanunnamesi) kardeş katlini meşru gösteren bir madde ekletti. Karamani Mehmet Paşa tarafından 1477 sonrasında kaleme alınan ve genel anlamda imparatorluğun kuruluşundan itibaren var olan devlet teşkilat ve teşrifatına dair kanunlara yenilerinin de eklenerek oluşturulmasından ibaret bulunan kanunnamenin en çok tartışılan yanı, kardeş katli hükmüne de ver vermesiydi. Her ne kadar kanunname teşkilat ve teşrifata dair idiyse de kardeş katli gibi önemli bir konunun yer bulması ilk bakışta ilgisiz gibiydi. Esasında yeni başa geçecek bir hükümdarın kardeşlerini öldürmesini emreden maddenin kanunnameye eklenmesi, devlet hayatının devamlılığı konusunda gösterilen hassasiyeti ve tahtın el değiştirmesi sırasında ortaya çıkan muhalefet sorununu çözmeye yönelik köklü çözüm arayışına dayanıyordu. Kanunnamenin girişinde belirtilen “Bu kanunname atam ve dedem kanunudur ve benim dahi kanunumdur evlad-ı kiramım neslen ba’de neslin bununla amil olalar” hükmü, geleneğe bağlılığı ve geleceğe tavsiyeyi içeriyordu.

Kanunnamenin giriş cümlesinin ikinci kısmında yer alan kuralların kendi soyundan gelen nesillere aktarılacak devam ettirileceği hükmü, aynı zamanda Osmanoğlu ailesinin, hanedana dönüşmesi çabasına yönelik normatif bir girişimdi. Bu hüküm, orta zamanların en büyük açmazlarından olan meşruiyet sorununu kökünden çözmeye yönelik düşüncenin eseri idi. Güçlü ailelerin devre dışı bırakılmasına dair babası Murat’ın (II) denemesi dikkate alındığında, Mehmet’in çabası bu sorunu halletme temeline oturduğu anlaşılıyor. Babasının rüyasında beyazlara bürünmüş birinin, oğlu Mehmet’in parmaklarına bir yüzüğü sırayla takıp çıkardığı, bunun soyundan sadece beş ardılının olacağı, ondan sonra başka ailenin saltanatı ele alacağı şeklinde yorumlanması, ailesine ait olan siyasal iktidara yönelik tehditleri ortadan kaldırmaya yönelik çaba harcamalarını zorunlu kılıyordu.

Hem önceki hem de kendi yaşadığı tecrübe, otorite paylaşımına karşı sert önlemler almasıyla bilinen Mehmet’in (II), iktidarı kendi soyundan gelenler tarafından nesilden nesile aktarılmasını garanti altına alan bu yönteme başvurmasına sebep oldu. Kanunnamede yer alan “Ve her kimesneye evlâdım-dan saltanat müyesser ola, karındaşların nizam-ı âlem için katletmek münasıptir. Ekser ulema dahi tecviz etmiştir. Anımla amil olalar” hükmü, her ne kadar içerisinde kardeşlerin öldürülmesi gibi sarsıcı ve trajik bir kuralı içeriyorsa da, özünde siyasal iktidarın devri konusunda, hanedanın diğer üyelerinin devre dışı bırakılarak, liderin oğlunun önünün açılması anlamına geliyordu.

Öte yandan Mehmet’in (II) kanunnamedeki kardeş katli maddesi, İbn Haldun’un, devletin kuruluşu sırasında yanında yer alan ancak daha sonra kendisine karşı olabilecek akraba ve yakınlarını devlet işlerinde ortak olmaktan uzaklaştırarak, güçlerini kırmak gerekliliği nazariyesiyle de örtüşüyordu. Ne var ki, sonraki yüzyılın olaylarına bakıldığında, söz konusu kuralın, amacından saparak, daha güçlü muhalif hareketlere yol açtığı ve imparatorluğun trajedisi haline gelen hanedan üyelerinin hayatlarına son verilen dramatik ölümlerin yaşanmasına sebep olduğu görüldü.

Araftaki Osmanlı Şehzadeleri Asi Mi? Yönetici Mi? *

Osmanlılar, on dördüncü yüzyılın hemen başında, Türkiye'nin Kuzey Batı ucundaki Marmara Denizi'ne sınırlı küçük bir yerleşim yerinde, orta zamanlara her anlamda uyumluluk gösteren bir siyasal yapı olarak ortaya çıkmıştı. Ertuğrul'un oğlu Osman ile kardeşi Dündar arasında, aşiretin başına kimin geçeceği konusunda yaşanan rekabet, Osmanlıları, yönetimin babadan oğula geçtiği monarşiye teslim etti. Söz konusu monarşik sistem, Osman'ın soyundan gelen ailenin, dünyevi ve uhrevi kaynaktan beslenen otorite anlayışıyla egemenliğe sahip olmasını mümkün kılıyordu ve yönetimi altında yaşayan geniş kitlelerden mutlak itaat bekliyordu. Aileye ve onun başındaki yöneticiye itaati esas alan siyasal sistemin devamı, ataerkil geleneğin izlerini taşıyan haliyle, erkek çocuklar üzerinden akıp giden bir sürekliliğe sahipti. Gerçi daha eski dönemlerden itibaren Türklerin veraset geleneğine dair yorumlar, Osmanlılar için de geçerliydi ve üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştu. Tartışma, Türklerde ve dolayısıyla Osmanlılarda, belirli yasalarla sınırları çizilmemiş olsa bile, kurallı bir veraset geleneğinin bulunduğu ile tam aksine, yeni yöneticinin kim olacağının tesadüflere bağlı olduğu şeklinde iki zıt görüş etrafında şekillendi. Oysa hem önceki Türk devletleri hem de Osmanlılardaki pratik, yöneticinin, kendinden sonra oğullarını ve bunlar arasında da genellikle yaşı en büyük olanı tercih ettiğini gösteriyordu. Bu tercihin doğal sonucu olarak bütün yetkiyi elinde bulunduran liderin ölümünden sonra gelecekteki lider olma ihtimalleri dolayısıyla bütün gözler, erkek çocukların üzerine çevriliyor ve söz konusu potansiyel, onları cazibe merkezi yapıyordu.

Kuruluşundan itibaren bütün yönleriyle uygulanan monarşinin gereği olarak sistemin sürdürülebilmesi için Osmanlı hükümdarları kendilerinden sonra tahta geçmek üzere erkek çocuk sahibi olmayı çok istiyorlardı. Hanedanın devamına gösterilen önemle birlikte, kendi adının ve neslinin sürdürülmesinin öneminin farkında olan hükümdarlarının birden çok cariyesinin olması, bir yönüyle de bununla ilgiliydi. Nitekim Ahmet'in (I) (1603-1617) yetişkin oğlunun olmaması dolayısıyla yerine kardeşinin geçmesi, Osmanlı hükümdarları için erkek çocuğa sahip bulunmasının önemini gösteriyordu.

Aile merkezli monarşinin benimsendiği siyasal bir yapı olan Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk üç yüz yılı, Osmanlı hükümdarının çocuklarının etrafında gelişen ve sarsıcı sonuçlar doğuran olaylara sahne olmuştu. Hükümdarların, monarşinin devamı için erkek oğul istemelerine karşın çocuk sayılarındaki fazlalık, bir paradokstu ve çoğu zaman kimin başa geçeceği konusunda ciddi sorunlara sebep oluyordu. İstenmeyen durumların ortaya çıkmasına rağmen yine de çözüm, genellikle sonu kanlı savaflara varan çatışmada aranıyordu. Başa geçme konusunda yaşanan rekabet, kaçınılmaz olarak kardeşler arasında kanlı savafları beraberinde getiriyordu. Etraflarında kümelenerek iktidara sahip olmak isteyen seçkinler ile onları çepeçevre saran çıkarıcı grupların varlığı da, hükümdarın oğullarını ister istemez kavganın tarafı olmaya zorlayan sebepler arasında yer alıyordu. Etrafına toplanan kalabalıkla, birbirlerine hatta bazen babalarına karşı savaş meydanlarını kana bulayan hükümdarların oğulları, bu yönleriyle hep birer asi olarak görüldüler. Oysa onları buna mecbur bırakan, monarşinin katı kurallarıydı ve şehzadeleri asi olarak görme eğilimde olanlar bunu hep göz ardı ettiler. Yönetimi ele almaya zorlayan kuralların varlığı, hükümdarın erkek çocuklarını her zaman buna hazırlıklı olmaya yöneltiyordu.

* Bu yazı, Burkemagazinde yayımlanmıştır.

<https://bruckemagazin.at/araftaki-osmanli-sehzadeleri-asi-mi-yoenetici-mi/>

Hazırlıklı olmaları, sadece başa geçmek amacını taşıymıyordu. Onlar için bu, aynı zamanda hayatta kalmak adına da gerekliydi. Zira babalarının ölümünden sonra başa geçecek olan kardeşin, diğerlerini öldürebilme hakkı, daha Mehmet (II)(1444-1446/1451-1481) zamanında kanun haline getirilmişti. Bu yüzden, ister bir mücadele başlatmamış olsunlar, isterse kalkıştıkları eylemi kaybetmişler, her iki durumda da hayatlarına son veriliyordu. Söz konusu kardeş katli kanunu, babalarının ölümünden sonra kardeşleri kavgaya zorlayan bir sonuç doğurmuştu. Bu gerekçelerle giriştikleri mücadeleler, bazen devletin yıkılmasına, bazen uzun süren sosyal, ekonomik ve askeri buhranlara yol açtığı için, olanlardan sorumlu tutularak, birer asi gibi görülmelerine sebep oluyordu. Asilik ile yöneticilik arasında kalan hükümdarın bahtsız çocuklarını buna zorlayan açmaz, imparatorluğun benimsemiş olduğu monarşinin sebep olduğu bir sonuçtu. Osmanoğlu ailesinin erkek çocuklarının hayatta kalmak için başvurmak zorunda kaldıkları taht kavgalarındaki çelişki bir tarafa, esasında onlar, devletin devamını sağlamak adına üzerlerine düşen görevleri yerine getiren birer yönetici aday olarak yetiştiriliyorlardı. İşin ilginç yanı, monarşinin niteliği dolayısıyla Osmanlı hükümdarının şehzade adı verilen bir erkek oğlunun dünyaya gelmesinin, abartılı coşkuyla kutlanmasıydı. Gelecekteki muhtemel savaşın taraflarından biri olması kesin olan bir şehzadenin doğumu, şaşaalı gösterilerin yapıldığı törenlere sahne oluyordu. Zira dönemin inanişına göre, oğlu dünyaya gelen hükümdar, sadece baba olmuyor, aynı zamanda devletin devamını da sağlamış bulunuyordu. Bu yönüyle tam bir paradoks olan şehzadelerin doğumu, siyasal yönü bulunan önemli bir olay olarak kabul ediliyordu.

Şehzadelerin sünnetleri de tıpkı doğum şölenlerinde olduğu gibi yine büyük eğlenceler düzenlenerek kutlanırdı. Kutlamalara, ülke sınırları içerisindeki etkili beylerin yanı sıra komşu devletlerin hükümdar ve yöneticileri de davet edilirdi. Düzenlenen eğlencelerde büyük ve gösterişli ziyafetler verilirdi. Tam bir itibar şölenine dönüşen ziyafetler, belirli bir hiyerarşik düzen içerisinde yapılırdı. Ülke içerisindeki beyler ve komşu ülkelerin elçileri, şehzadelerin sünnet düğünü için düzenlenen davetlere, hükümdarlarının şatafatlı hediyeleri ile gelirlerdi. Osmanlı hükümdarı da gelen misafirlerine, gücünü ve kudretini göstermek istercesine oldukça değerli armağanlarını dağıtırdı. Şehzade sünnet düğünlerinde, devletin gücünü ve zenginliğini gösterecek her önlem alınırdı. Devlet yöneticileri, hükümdarlarının otağının etrafını kendi çadırları ile sararlar, gösterişli konuşmalar yaparlardı. Hüner sahipleri, oyuncular ve göstericiler, göz alıcı alanda, gelen misafirlere yeteneklerini sergilerler, onları eğlendirirlerdi.

Gelecekteki hükümdar adayları olan şehzadeler, dönemin şartlarına göre en iyi şekilde eğitilenler arasındaydılar. Eğitimlerinin ilk bölümünü, babalarının sarayındaki teorik kısım oluşturuyordu. Hem saray içi eğitimlerine hem de saray dışı yani sancaklara çıkarılmalarına büyük önem veriliyordu. Ülkenin ve hanedanın geleceğine yön verecek olmaları bu önemin temel gerekçesiydi. Bu yüzden onları eğitecek olan hocalar, dönemin en bilinenleri arasından titizlikle seçilirdi. Şehzadeler seçilmiş hocalarının elinde çok iyi yetişiyorlardı. Başlıca dersleri Türkçe, Arapça ve Farsça, İslami bilgiler, savaş teknikleri ve komutanlık, yönetim usulleri ve hukuk, müzik, şiir idi. Ayrıca fen, matematik, astronomi, tarih gibi dersleri de alırlardı. Saray'daki eğitimlerinin biri de, üçüncü avluda iç oğlanlarla birlikte gördükleri fiziksel faaliyetler idi. Binicilik ve dövüş sanatları konusunda iç oğlanlarıyla birlikte ders görürlerdi.

Eğitimi tamamlanan şehzadelerin evlilikleri de oldukça önemli bir konuydu. On dört ve on beşinci yüzyıllarda, güçlü devlet ya da beylerin aile üyelerinin kızlarıyla siyasal evlilikler yapıyorlardı. Bu evliliklerle, aynı zamanda Osmanoğlu ailesinin etkili bir hanedanlığa dönüşmesi ve siyasal iktidarlarının meşruiyet sorununun ortadan kalkması da hedefleniyordu. Osmanoğlu ailesinin güç kazanması için büyük önem verilen şehzadeler evlilikleri, on dördüncü yüzyılda Rumeli'nin Hristiyan ailelerinin kızlarıyla, on beşinci yüzyılda ise Türkiye'deki güçlü Türk beylerinin çocuklarıyla gerçekleştirilmişti. Kurulan akrabalık ilişkisi, Osmanoğlu ailesini, dönemin en güçlü hanedanına dönüştüren önemli bir adımdı.

Osmanlı şehzadelerinin masrafları çok fazlaydı. İhtiyaçlarını karşılayacak para, sancağa çıkmadan önce devlet hazinesinden karşılanıyordu. Harcamalarına karşılık yüklü miktarda ödeme yapılması, hazine için ciddi bir yükü. Sancaklara çıkarılmalarının gerekçelerinden biri de hazineyi bu yükten kurtarmaktı. Şehzadeler, gönderildikleri sancakların bütün gelirlerini alma hakkını kazanıyorlardı. Gelirleri, kimi zaman dört milyon akçeyi bulduğu oluyordu ki bu çok yüksek bir rakamdı. Kazançlarının böylesine yüksek rakamlara ulaşmasındaki asıl gerekçe, tahta geçmek için başlattıkları mücadele dolayısıyla yanlarına topladıkları destekçilerini beslemek zorunda olmalarıydı.

Sancaklara, yönetim tecrübesi kazanmak amacıyla gönderiliyorlardı. Ele geçirildikten sonra sancak haline getirilen topraklardan önemli görülen merkezlere hükümdarın oğlunu göndermek, eski bir gelenektir. Osmanlılar bu geleneği devam ettirdiler. Önemli merkezlerin, hükümdarın oğulları tarafından yönetilmesi, gelecekte devletin başına geçecek olan kişinin tecrübe kazanma amacını taşımasıyla birlikte aynı zamanda şehzadelerin bulunduğu bölgelerin güvenliğinin sağlanması da gözetilen hedefler arasında yer alıyordu. Osmanlı şehzadesinin bir sancağa gönderilmesi, devletin o bölgeye önem verdiğinin göstergesi sayılıyordu.

Şehzadelerin yöneticilik yaptıkları sancaklar, gelişmiş bölgeler değildi. Bir merkezin şehzade sancağı olabilmesi için üç özelliğe sahip olması gerekiyordu. İlki, özellikle imparatorluğun kuruluş döneminde, uç bölge olmasıydı. Şehzade, burada yönetimindeki savaşçı birliklerle fetihlere katılarak hem toprak kazanılmasına katkı sağlıyor hem de askeri yeteneklerini geliştirme imkânı buluyordu. İkincisi, Türk beyliklerinden alınan bölgelerin başkentleri olmasıydı. Üçüncüsü ise tarihsel, kültürel ve ticari açıdan gelişmiş bir merkez özelliği taşımasıydı.

Söz edilen özellikleri taşıyan bir sancağa hükümdarın oğullarının gönderilmesinin de üç gerekçesi vardı. Birincisi, hükümdar aday olmaları dolayısıyla görevlendirildikleri sancakta, yönetme becerisi kazanmalarıydı. İkincisi, bölgeye devlet tarafından önem verildiğinin gösterildiğine inanılmasıydı. Şehzadenin bulunduğu merkezde yaşayan halkın, itaat etme konusunda daha istekli davranacakları varsayılıyordu. Sonuncu gerekçe ise ekonomikti. Şehzadenin sancağa gönderilmesiyle hazinenin üzerindeki yükün hafifletilmesi amaçlanıyordu.

Osmanlı şehzadeleri, görev alacakları sancağın hangisi olacağı konusunda karar verme hakkına sahip değillerdi. Hangi oğlunun nereye gideceğine hükümdar karar veriyordu. Bursa, Amasya, Manisa, Kütahya, Antalya, Aydın, Balıkesir, Çankırı, Çorum, Isparta, Karaman, Kastamonu, Kefe, Kocaeli, Konya, Niğde, Sinop, Sivas, Şarki-Karahisar, Tokat ve Trabzon, Osmanlı şehzadelerinin görev yaptıkları sancaklar arasında yer alıyordu. Hükümdarlar sadece oğullarını değil aynı zamanda torunlarını da

sancaklara gönderebiliyordu. On altıncı yüzyılın ilk yarısına kadar sancağa çıkarılan şehzadeler oldukça geniş yetkiye sahiplerdi. Ancak yüzyılın ikinci yarısından sonra, köklü bir değişiklik yaşandı. Öncesine göre yetkileri sınırlandırılarak görece kontrol altında tutulmaya çalışıldılar. Böylesine bir değişikliğin yaşanmasının altında, taht kavgalarının yarattığı sarsıcı tahribat yatıyordu. Özellikle Bayezit (II) ile Cem arasındaki yaklaşık on beş yıl süren çekişme, sonrasında Selim'in (I), babası Bayezit (II) ile kardeşleri Ahmet ve Korkut arasında yaşanan rekabet buna yol açmıştı. Ayrıca, Süleyman'ın (I) son senelerinde oğulları Selim ile Bayezit arasındaki çatışmanın uluslararası boyuta taşınmasının yarattığı sıkıntı, bundan sonrası için şehzadelerin hepsinin sancaklara çıkarılmasına son verilip sadece en büyüğünün gönderilmesiyle sonuçlanmıştı. Nihayetinde başkaca gerekçelerde dikkate alınarak 1617'den sonra tahta geçme konusunda büyük bir değişim yaşandı. Artık ölen hükümdarın yerine Osmanoğlu ailesine mensup en büyük erkeğin tahta çıktığı Ekberi Erşed kuralı benimsendi ve imparatorluk tarihe karışincaya kadar yaklaşık üç yüz yıl boyunca bu uygulama sürdü.

Tarihsel Süreçte Diplomatik Rehinlik*

İnsanlık tarihinde, dönemin şartlarının zorladığı kendine özgü uygulamalar vardı. Günün koşullarının göre ortaya çıkan ihtiyacı gidermek amacıyla geliştirildiği için devrin karakteristiğine göre şekillenerek dönemin ruhunu yansıtıyordu. Tarih boyunca ülkelerin birbirleriyle giriştikleri siyasal, askeri ve ekonomik mücadelelerine göre ortaya çıkarak biçimlenen devletlerarası ilişkiler, bu bakımdan kendine özgü bir sistematik oluşturmuştu. Modern dönemlerin ilişkilerden farklılık gösteren bu tür uygulamalar, yönetsel gereksinimlerin yarattığı sonuçlardı. Ortaya çıktığı dönemin ruhuna özgü oluşan kurallar silsilesi, gelenekselleşen uygulamalar halinde varlığını sürdürüyor, nadir olarak yazılı metinlere konu oluyordu.

Devletlerarası ilişkileri belirleyen bu tür uygulamalardan biri de ülkelerin yönetimini elinde bulunduran hanedan üyelerinin çocuklarının diğer devletlerin başkentlerine/saraylarına rehin olarak gönderilmeleri idi. Tam anlamıyla diplomatik bir uygulama olan rehinlik, devletlerarası ilişkilerde yüzyıllarca başvurulan yöntem olarak varlık gösterdi. Rehinlik diplomasisi uygulamasının en önemli sebebi, rekabet halindeki devletleri ya da muhalifleri kontrol etmek ve ilişkileri güven altına almaktı. Her hangi bir devlet veya devlet yönetimi, beklenmedik bir saldırıyı, olası ittifakları veya muhalif bir girişimi önlemek amacıyla rakip devleti yöneten hanedanın üyelerini ya da ülke içerisindeki muhaliflerin çocuklarını kendi saraylarında alıkoyarak görece siyasal iktidarlarının güvenliğini sağlamaya çalışıyorlardı.

Rehinlik diplomasisi güçle doğru orantılıydı ve zayıf devletlerin aleyhine işleyen bir yönü vardı. Daha güçlülerin sarayları, her zaman kendisine bağlılık göstermek zorunda kalan devletlerin hanedan üyelerinin çocuklarıyla dolup taşıyordu. Bazen de ülke içerisinde muhalif olarak görülenler, iktidara karşı girişecekleri olası eylemlerini önlemek adına yakınlarını, güçlü ülkelerin saraylara rehin olarak göndermek zorunda kalıyorlardı.

Diplomatik rehinlik, Türk tarihinde çok eskilere dayanan bir geçmişe sahipti. Tarihteki izleri, bilinen ilk Türklere/Hunlara kadar uzanıyordu. Sonraki yüzyıllarda da hep devam etti. Büyük Selçuklular zamanında, bağlı hükümdarların oğullarından veya kardeşlerinden birinin sultanın sarayına rehin olarak gönderilmesi şeklinde her zaman sürdürüldü. Büyük Selçukluların ünü herkesçe kabul edilen veziriazamı/başbakanı Nizamülmülk, Siyasetnâme adlı eserinde; bağlı hükümdarların oğlunun veya kardeşinin rehin olarak Selçuklu sarayında bulunmasını, böylece rakip hükümdarın isyan edemeyeceğini, rehinlerin devlet için emniyet açısından faydalı olacağını, sayılarının en az beş yüz kişiyi bulmasını, her yıl değiştirilmesini, yenileri gelinceye kadar eskilerinin gönderilmemesini, aksi takdirde hükümdara karşı bir isyanın çıkabileceğini belirtiyordu.

Türklerin on birinci yüzyıldan itibaren başlattıkları akınlar sonucunda Türkiye'ye yerleşmelerinden sonra da aynı uygulama sürdürüldü. Özellikle Doğu Roma İmparatorluğu ile ilişkilerde rehinlik diplomasisi sıklıkla başvurulan bir uygulama oldu. Türkiye Selçuklularının hanedan içerisindeki

*Bu yazı, Burkemagazin'de yayımlanmıştır.
<https://bruckemagazin.at/tarihsel-suerecte-diplomatik-rehinlik/>

anlaşmazlıklarının yarattığı koşullar ve Moğollarla girişilen kıyasıya mücadele, aile üyelerinin gerek hayatlarını kurtarmak adına gerek kalkıştıkları iktidar mücadelesinde destek bulmaya yönelik çabaları için gerekse yapılan anlaşmaların şartı olarak Doğu Roma sarayında rehin hayatı sürdürdüler. Bu dönemin trajedisi, rehinlik diplomasisinin Türklerin aleyhine işlemesiydi. Diplomatik rehinlik Osmanlı döneminde de önemli bir devletlerarası ilişki biçimi olarak kullanıldı. İmparatorluğun erken dönemlerinde başta Doğu Roma İmparatorluğu olmak üzere rakip devletlerin saraylarına karşılıklı olarak rehinler gönderiliyordu. Amaç, devletlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde karşılıklı güven ve emniyeti sağlamaktı. Her iki taraf açısından hanedan üyesi birinin karşı taraf elinde rehin olarak bulunması, olası saldırı girişimini ya da iç işlerine müdahale anlamına gelen faaliyetleri önlemeye yönelik bir amaca hizmet ediyordu.

Osmanlılar açısından diplomatik rehinlikten beklenen faydalardan biri de, saraylarında bulunan rakip hanedan üyelerinin daha sonraları ülkelerindeki iktidarı ele almaları halinde, çıkarlarına uygun bir politika takip etmelerini ve kontrol altında tutulmalarını sağlamaya yönelikti. İmparatorluğun sıklıkla başvurduğu rehinlik diplomasisinin dikkat çeken başkaca bir yönü de aynı zamanda ülke içerisindeki muhalefete karşı bu uygulamanın bir emniyet kalkanı olarak kullanılmasıydı. Bu manada dönemin rehinlik diplomasisinin muhatapları, hem hükümdarın akrabaları, hem yönetim kademesinde yer bulabilen seçkinler hem de Türk beyliklerinin hanedanlarıydı. Türkiye’deki siyasal iktidarın tek ve kutsal sahibi olduğunu düşünen Osmanlı hükümdarı, söz edilen her üç gurubun, otoritesine karşı olası eylemlerini engellemek amacıyla rehinlik diplomasisinden bolca faydalanma yoluna başvururdular.

Doğu Roma İmparatoru Ioannes’in oğlu Manuel Palaiologos ile kardeşi Andronikos, Eflak beyliği yapan ve Kazıklı Voyvoda olarak bilinen Vlad Çepiş yani Cellad Vlad ile yine Eflak Bey’i Drakol’un iki oğlu, asıl adı Gjergj Kastriyoti olan ve Arnavutluk isyanının lideri İskender, Floransa Dükası Neris Atziavolos’un amcası, Mısır Sultanı Kansu Gavri’nin oğlu Mehmet, Halife III. Mütevekkilullah, Uzun Hasan’ın annesi Sara Hatun, Mentешеoğlu Beyliği’nin yöneticisi İlyas’ın Üveys ve Ahmet adlı iki oğlu ile Karamanoğlu İbrahim Bey’in kardeşleri İsa ve Alâeddin, Osmanlı sarayında rehin olarak bulmak zorunda kalan ünlülerdi.

Osmanlı hanedanı üyelerinden Mehmet’in (II) torunu Korkut, Selim’in (II) yeğenleri Mehmet, Musa, Orhan, Osman, Emir, Osman ve Mustafa ile ağabeyi Bayezit’le (II),kıyasıya mücadeleye giren Cem’i yakalamak için İtalya’daki seferi bırakıp gelmesi emredilerek şehzadenin üzerine gönderilen Gedik Ahmet’in oğlu, Osmanlı sarayında konuk edilen rehinlerdi.

Öte yandan Osmanlı hanedan üyelerinin de rakip devletlerin sarayında rehin olarak buldukları oluyordu. Farklı sebeplerle rakiplerinin eline rehin düşebildikleri gibi iktidar savaşlarındaki başarı-zlıkları dolayısıyla kaçarak gitmek zorunda kalanlar da vardı. Osmanlı hanedan üyeleri, sığındıkları ülkelerde yaşama şansı yakalarlarken kaçınılmaz olarak karşılığında rakip devletler tarafından maddi ve siyasi açıdan Osmanlılara karşı kullanışlı birer araç haline geliyorlardı.

Rakiplerinin eline rehin olarak düşenler arasında en bilineni Ankara Savaşı'nda (1402) Timur'un rehinesi Bayezit (I) idi. Diğer taraftan ağabeyi Bayezit'le (II) giriştiği iktidar mücadelesinin kaybedeni olarak Fransa ve Papalık elinde bir kuklaya dönüşen Cem ile Selim'in (I) elinden kaçma fırsatı yakalayan yeğenlerinden İran'a sığınan Murat, Mısır'a sığınan Alâeddin, Süleyman ve Kasım da rehin olmayı göze alarak sözü edilen ülkelere gitmek zorunda kalmışlardı. Her biri öylesine iltifat görüyorlardı ki onlara tıpkı padişah gibi davranılıyordu. İçlerinden sonuncusu o kadar ünlü ve önemliydi ki Memluk ordusunda komutan olarak görev almış, amcası Selim'e karşı Mercidabık ve Ridaniye Savaşları'na katılarak kendi devletiyle savaşmıştı. Onu savaş meydanına süren Memlukların asıl amacı hayatını kurtardıkları Kasım'ı, savaş sonunda Osmanlı tahtına oturtmak ve rakipleri üzerinde hâkimiyet kurmaktı. Ancak her iki savaşı da kaybetmeleri istediklerini elde etmelerine engel oldu. Sonuç, Kasım için de kişisel bir felakete dönüştü ve savaş sonrası sığındığı mağarada yakalanarak idam edildi. Ama yine de şanına uygun görkemli bir törenle defnedildi.

Aynı şekilde Süleyman'ın (I) oğullarından Bayezit de babasının sağlığında ağabeyine karşı yaptığı savaşta yenilince rehinliği kabul etmek zorunda kalmış ve soluğu İran'da almıştı. Ancak Süleyman (I) ve oğlu Selim'in İran Şah'ı nezdindeki girişimleriyle devletlerarası bir soruna dönüşen olay sona erdirildi. Tutuklanarak babasına/Süleyman'a (I) teslim edilen zavallı şehzade, oğulları ile birlikte idam edildi.

Nihayetinde, Türk tarihinin ilk dönemlerinden itibaren zamanın koşullarının gereği olarak ortaya çıkan ve miras olarak sonraki dönemlere aktarılan diplomatik rehinlik, Osmanlılar zamanına geldiğinde yeni bir biçime dönüşerek devletlerarası ilişkilerde stratejik bir uygulama haline almıştı. Osmanlılar özellikle rakiplerine karşı uyguladıkları politikalarda diplomatik rehinlikten faydalanmayı bilerek, bunu dış politikalarının bir aracı haline getirdiler. Sahip oldukları askeri, siyasi ve ekonomik üstünlük aracılığıyla bu politikanın yarattığı fırsatları iyi kullanan Osmanlılar bu sayede elde ettikleri başarının karşılığını güçlü bir imparatorluk haline gelerek almış oldular.

Osmanlı Kuruluş Devrinde Siyasal Evlilikler*

On üçüncü yüzyılın sonlarına doğru Kuzeybatı Anadolu'da ortaya çıkan ve kurucusundan dolayı Osmanoğulları adını alan siyasal yapı, oldukça zor koşullar altında oluşmuştu. Konuşlandıkları bölgenin etrafı, diğer Türk beylikleri ve Doğu Roma İmparatorluğu gibi güçlü siyasal rakiplerle çevriliydi ve çok çetin bir rekabet söz konusuydu. Farklı etnik ve dini toplulukların yaşadığı bu coğrafyada başarısızlık yok olmak demektir. Böylesine güçlü rakipler ve zor koşullar altında varlık gösterebilmek için askeri yeteneklere sahip olmak, öncelikler arasında ilk sırayı alıyordu. Osmanlılar buna sahiplerdi ve bu gücü kullanma konusunda oldukça başarılıydılar.

İmparatorluğun kuruluşunda askeri başarıların öncelikler arasında yer almasına rağmen elde edilmesi gereken kazanımlar için sadece silahlı güç yeterli değildi. Karşılaşılan zorlukların üstesinden gelebilmek, dönemin geçerli olan siyasal, sosyal ve ekonomik yöntemlerine başvurmayı da gerekli kılıyordu. Güçlü olanın kazandığı bu ortamda aşılması gereken çok önemli başka bir engel daha vardı. O da meşruiyet sorunu idi. Askeri zaferlerden sonra hâkimiyet altına alınan bölgelerde yaşayan toplumlar nezdinde kabul görme gerekliliği, üstesinden gelinmesi gereken en önemli sorun olarak ortaya çıkıyordu. Bu bakımdan Osmanlıların daha başından beri uyguladığı gönül çekme, teselli etme, avutma anlamına gelen istimalet politikasının altında bu yatıyordu. Kavramın siyasal manası ele geçirilen bölgelerde yaşayan unsurların Osmanlı yönetimini benimsemesini sağlamak demektir. Osmanlı yöneticilerinin başlangıçtan itibaren benimsedikleri politika bu esasa dayanıyordu. Savaşılan devlet ya da beyliklerin silahlı güçlerini ortadan kaldırdıktan sonra takip edilen politika, bölge halkıyla sağlam bir devlet-toplum ilişkisi kurmaktır. Bu ilişkinin en önemli yanı şüphesiz hukuksal altyapıydı. Şeri ve örfi hukukun sağladığı fırsatlardan yararlanarak farklı din ve mezhepteki insanlar arasında yeni bir sosyal ve siyasal düzen kurulmaya çalışılıyordu. Bu yöntem imparatorluğun hâkimiyet anlayışının temelini oluşturuyordu.

Osmanlıların on dört ve on beşinci yüzyılda, mücadele ettiği devletlerle ve toplumlarla kurduğu ilişkiler çerçevesinde meşruiyet sağlamak için başvurdukları yöntemlerden biri de aile üyelerinin yaptıkları siyasal evliliklerdi. İzlenen yol zamanla devlet stratejisi haline almıştı. Benimsenen strateji, Hıristiyan devletlerin hanedanları ya da bölgesel güçlerin kızlarıyla kurulan sıhriyetle yani evlilik yoluyla kurulan akrabalığa dayanıyordu. Savaş yöntemleriyle ele geçirilen bölge halkının nezdinde Osmanlı ailesinin yönetme hakkına sahip olduğu anlayışı, kurulan akrabalık ilişkisiyle sağlanmaya çalışılıyordu. Osmanlı aile üyelerinin esas olarak bu gerekçeye dayanan evlilikleri, on dördüncü yüzyılda Rumeli'nin güçlü Hıristiyan hanedanlarının, on beşinci yüzyılda ise Anadolu'nun bölgesel güçleri olan Türk beylerinin kızlarıyla yapılmıştı. Dönemin koşulları dikkate alınarak oluşturulan Osmanlı İmparatorluğu'nun gerek Anadolu'da gerekse Rumeli'de benimsediği genişleme siyaseti, üç temel üzerine inşa edilmişti. İlki; savaş yöntemiyle elde edilenlerdi. Askeri gücü dayalı olan bu yöntemle göre kim güçlüyse o kazanırdı. İkincisi; para karşılığı satın alınan yerlerdi. Bu da güçlü bir

*Bu yazı, Burkemagazin'de yayımlanmıştır.

**<https://bruckemagazin.at/osmanli-kurulus-devrinde-siyasal-evlilikler/>

ekonomiye sahip olmayı gerekli kılıyordu. Üçüncüsü ise evlilikler yoluyla elde edilen topraklardı. Hangi türde olursa olsun ele geçirilen yeni bölgelere hâkim olduktan sonra orada Osmanlı otoritesini kurma ve meşruiyet kazanma gereği, aşılması gereken yeni sorunun adı olarak kendini gösteriyordu. Gerek yönetim nezdinde gerek bölge halkının gözünde meşruiyetin sağlamaştırılma çabaları bu açıdan dikkat çekiciydi. Siyasal meşruiyetin elde edilmesinin en etkili yollarından biri devlet yöneticileri, bölgesel güçler ya da ileri gelenler ile akrabalık bağı kurmaktı. Kurulan sıhriyet, bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasının da ayrılmaz bir parçasıydı. Siyasal amaçla kurulan akrabalık bağı sadece Osmanlı ailesinin erkek çocukları üzerinden olmuyordu. Yönetici ailenin kızları da, Anadolu'nun değişik yerlerinde etkili olan Türk bölgesel güçlerinin ya da ileri gelenlerin aile üyeleriyle evlendiriliyordu. Söz konusu akrabalık bağının kurulduğu düğünler, bir gösteriş yarışı halini alıyor ve hükümdarın kuvvet ve kudretini göstermenin aracı olarak kullanılıyordu.

İmparatorluğun kurucusu Osman'ın yaptığı evlilikler, imparatorluğun siyasal amacına hizmet etmek adına kurulan ilk akrabalık örneklerindendi. Osman'ın, etkin bir dinsel önder olan Şeyh Edebalı'nın kızıyla evlenmesi onun siyasal otoritesi için faydalı olmuştu. Henüz kuruluş aşamasındaki imparatorluğun yöneticisi olarak, bölgenin ileri gelenlerinden olan bir dini otorite ile kurulan sıhriyet ve bunun sağladığı imkânların göz ardı edilemezdi. Ancak bu çıkar ilişkisi karşılıklıydı ve Edebalı, kızıyla evlenen Osman'dan ekonomik olarak yararlanmayı bilmiş, bir köyü geçimlik olarak alma şansını yakalamıştı.

Osman'ın, oğlu Orhan'ı Yar-Hisar'ın Hıristiyan yöneticisinin kızıyla evlendirmesi de dikkat çekici bir gelişmeydi. Orhan'ın evliliği, toprakların genişletilmesi amacıyla yeni yerleşim yerleri ve kaleler ele geçirdikçe bölgede kalıcılığı sağlamaştırılmak ve gayrimüslimler üzerindeki etkinliği arttırmak amacını taşıyan bir girişimdi. Orhan ikinci evliliğini Doğu Roma İmparatoru Andronikos (II) ile Fransız eşi Anna'nın kızı olan Asporça ile yaptı. Artık Orhan Doğu Roma İmparatoru'nun damadı olmuştu. Bu o dönem için Osmanlılar açısından önemli bir fırsattı. Orhan'ın ayrıca Sırp ve Bulgarlara karşı yardımına ihtiyaç duyan Doğu Roma İmparatoru Kentakuzenos'un küçük kızı Theдора ile de evlendi. Orhan'ın katılmadığı düğün Silivri de Hıristiyan gelenlerine göre yapılmıştı. Osmanlı yöneticisi bu evliliğinden, Rumeli'ye yapacağı fetihler için avantaj kazanmak ve Anadolu'da ele geçirilen bölgelerde yaşayan gayrimüslimler üzerindeki hâkimiyetini sağlamaştırılmak için faydalandı. Orhan, evlilik yöntemini Anadolu'daki Türk beylikleriyle olan ilişkilerini geliştirmek için de kullandı. Oğlu Süleyman'ın kızını Candaroğlu Süleyman (II)a gelin vererek kurulan akrabalık Bayezit'e (I) yaradı. Onun, Anadolu beylikleri üzerine yaptığı akınını, akrabası olan Candaroğlu Süleyman destekledi. Orhan'ın oğlu Murat da (I) Bulgar Kralı Şişman'ın kızı Maria ile evlendi. Daha sonra Doğu Roma İmparatoru Kostantin Dragas'ın bir kızını kendine, diğer iki kızını oğulları Bayezit (I) ile Yakup'a eş olarak sıhriyet bağı kurdu. Murat oğlu Bayezid'i ayrıca Germiyanoglu'nun kızı Devlet Şah Hatun ile de evlendirdi. Bu evliliğin karşılığında çeyiz olarak Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı şehirleri Osmanlılara verildi. Murat aralarında yaşanan sorunları ortadan kaldırmak için kızlarından birini Karamanoğlu Alaeddin ile evlendirmişti. Karamanoğulları ile kurulan akrabalıktan biri de Karamanoğlu İbrahim ile Bayezid'in (I) kızı Sultan Hatun'un evliliği idi.

Bayezid (I), Sırplarla yaptığı savaş sonrasında Kral Lazar'ın kızı Marya (Olivera) ile de evlenmişti. Yeni kral Lazareviç bu evlilikten cesaret alarak savaşta yenilmiş olmasına rağmen kız kardeşinin kocasından

Semendire'yi (Smendrevo) istemiş, Bayezid, kayınbiraderinin isteğini fazlasıyla karşılamıştı. Semendire'ye ek olarak Güvercinliği de (Dimetoka, Gümüşçay) Lazareviç'e verdi. Bunda karısı Marya'nın da rolü vardı.

Ankara Savaşı sonrasında başa geçen Mehmet de (I) Anadolu'daki hâkimiyetini tam anlamıyla sağlamlaştırmak ve bölgede etkinliğini arttırmak için bölgesel güçlerin üyelerinin kızları ile evlilik yaptı. O, Anadolu'nun önemli beyliklerinden olan Dulkadiroğulları Bey'i Nasırüddin Mehmet'in kızı ile evlendi. Mehmet'in diğer evliliği Amasya'nın önde gelen nüfuzlu ailelerinden Şadgeldi Ahmet'in kızı Şehzade Hatun ile olundu. Ankara Savaşı'ndan sonra yıkılan imparatorluğu yeniden kurmaya çalışan Mehmet, bölgesel güçlerin desteğini alarak İmparatorluğu yeniden ayağa kaldırmaya çalışmıştı. Bunun için gerekli olan gücü sağlamanın en iyi yollarından biri de yaptığı evlilikler idi. Amasyalı Şadgeldi Ahmet'in torunlarından Yeni Hatun da Murat'ın (II) evlilik yaptığı hanımlarındandı. Murat, evlilik yoluyla güç kazanma yöntemini dönemin güçlü devletlerinin hanedan üyelerinin kızları ile evlenerek sürdürdü. 1424 yılında Bolu'yu almaya çalışırken ağır yara alarak Sinop'a kaçan İsfendiyaroğlu İbrahim'in barış yapılması için sunduğu kızı Hatice Hatun ile evlenme teklifini kabul etti. Murat (II), İsfendiyaroğlu İbrahim ile de kız kardeşini evlendirerek güçlü bir ittifak kurmuş oldu. İsfendiyaroğulları ile evlilik ilişkisi daha sonra da devam etti. Murat (II) 1439'da bu sefer kızını İsfendiyaroğlu İbrahim'in oğlu İsmail ile oldukça gösterişli bir düğünle evlendirdi. Murat'ın (II) akrabalık yoluyla kurulan akrabalık ilişkisine en iyi örneklerden biri Sırp Kralı'nın kızı ile yaptığı evlilikti. 1428 yılında Sırp Brankoviç'in üzerine İshak'ı gönderince Kral, hediyeler göndererek anlaşma teklif etmek zorunda kalmıştı. Bu anlaşmanın en ilginç tarafı Kral Brankoviç'in Murat'a, dokuz yaşındaki kızı Maria ile evlenmesini teklif etmesiydi. Kızın yaşının küçük olması sebebiyle ertelenen evlilik, 1433 yılında Brankoviç'in Osmanlılara karşı oluşan ittifaka dâhil olması sebebiyle gerçekleşebildi.

Murat (II), Dulkadiroğlu ile de evlilik yoluyla akrabalık kurdu. Oğlu Mehmet'i (II), Dulkadiroğlu'nun kızı Siti Hatun ile evlendirdi. Mehmet de (II), kendinden öncekiler gibi hem Anadolu beyliklerinin hem Hıristiyan hanedanlarının hem de Türkmen beylerinin kızları ile evlilikler yaparak ele geçirdiği bölgelerdeki halkla ilişkisini güçlendirdi. Mehmet (II), Dulkadiroğlu kızı Siti Hatun'dan başka Hıristiyan bir Arnavut devşirmesi olan Abdullah'ın kızı Gülbahar Hanım ile evlenmiş bu evlilikten Bayezid dünyaya gelmişti. Şehzade Mustafa'nın annesi Gülşah Hatun, Karamanoğulları'ndan İbrahim'in kızıydı. Mehmet'in (II) en küçük oğlu Cem'in annesi ise bir Türkmen beyi kızı olan Çiçek Hatun idi. Mehmet (II)'in evlilikleri arasında en dikkat çeken Trabzon Rum İmparator David'in kızı Anna'ydı. Evliliği Rum imparatoru da çok istiyordu. Böylece İstanbul fatihini kayınpederi olarak devletin, ailesinin ve kendinin geleceğini kurtarmayı hedeflemişti.

Nihayetinde Osmanlıların altı yüz yıllık tarihinin ilk çeyreğindeki aile üyelerinin evlilikleri, imparatorluğun kuruluşuna katkı sağlama amacını taşıyan siyasal nitelik taşıyordu. Güçlü hanedanları ile kurulan evlilik bağları, güç kazanmanın araçlarından biri halini almıştı. Çıkarlar doğrultusunda güçlerin birleştirilmesi dolayısıyla başka devletlerin tehditlerine de engel olunmaya çalışılmıştı. Güçlü ailelerle kurulan akrabalık Osmanlıların siyasal gücünü arttırırken yönetici ailenin de sağlam ve köklü bir hanedana dönüşmesini sağlamıştı. Bu sadece Hıristiyan hanedanlarla evliliklerin yapılmasıyla değil aynı zamanda Türk beyliklerinden olan Karamanoğulları, İsfendiyaroğulları ve Dulkadiroğulları

gibi önemli bölgesel güçlerin aileleriyle yapılan evliliklerle de sağlanmıştı. Evlilik yoluyla kurulan bağ ile asıl elde edilen başarı, ele geçirilen bölgelerdeki halk nezdinde meşruiyet kazanılmasıydı. İster Müslüman olsun, ister gayrimüslim olsun fethedilen yerlerdeki yerleşikler üzerinde hâkimiyetin kabul ettirilmesi ve arada akrabalık ilişkisinin kurulması, Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlenmesine ve bölgenin Türkleřmesine katkı sağlayan en önemli unsurlardan biri olmuştu.

tarih evresi

Aylık Tarih ve Kültür Dergisi

tarih evresi

Aylık Tarih ve Kültür Dergisi